

**Sosiaalityön asiantuntijuus oppilashuoltotyössä
- kuvaileva kirjallisuuskatsaus**

Riikka Planting

Pro gradu -tutkielma

Kevät 2022

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Sosiaalityön asiantuntijuus oppilashuoltotyössä – kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Tekijä/-t: Riikka Planting

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma Lisensiaatintutkimus ___

Sivumäärä: 56 s + lähteet

Vuosi: 2022

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena oli vastata seuraaviin tutkimuskysymyksiin: millaista tutkimusta Suomessa on tehty sosiaalityön asiantuntijuudesta oppilashuoltotyössä, ja millaisena sosiaalityön asiantuntijuus ilmenee oppilashuoltotyön tutkimuksessa? Lähdin selvittämään vastausta tutkimuskysymyksiini kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla ja analysoimalla kirjallisuushauista saatua aineistoa teemoittelun keinoin. Taustoitin aihetta määrittelemällä ensin sosiaalityön asiantuntijuutta yleensä ja sen jälkeen koulun sosiaalityön asiantuntijuutta oppilashuollossa.

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineistoa hankitaan systemaattisella haulla tietokannoista. Määrittelin hakulausekkeen, sisäänotto- ja poissulkukriteerit ja rajasin haun niiden mukaan. Kuvasin aineiston haun tarkasti, ja perustelin haun ulkopuolelta ottamani aineistot perusteellisesti, kuten menetelmä vaatii. Haun perusteella sain vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni: tutkimusta, erityisesti tieteellistä vertaisarvioitua tutkimusta, aiheesta on tehty vähän. Lopulliseen aineistooni jäi yhteensä 14 viitettä, joiden analyysia jatkoin teemoittelun avulla.

Teemoittelu nosti aineistosta pääteeman *kokonaisvaltaisuus* ja neljä alateemaa: *monialaisuus/moniammatillisuus*, *psykososiaalinen työ*, *ennaltaehkäisevä työ ja rakenteellinen työ*. Koulun sosiaalityö ilmenee kokonaisvaltaisena työnä, jossa suuressa roolissa on monialainen- ja moniammatillinen toimiminen. Koulun sosiaalityön asiantuntijuus ilmenee myös yksilöllisessä ja yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä. Yksilöllinen työ on usein psykososiaalista ja sitä tehdään yhdessä oppilaan tai oppilaan ja hänen huoltajiensa kanssa. Yhteisöllisen oppilashuoltotyön tarkoitus on ennaltaehkäisevyys, mitä oppilashuoltolaki myös painottaa koulun sosiaalityön pääasialliseksi tehtäväksi. Ennaltaehkäisevä ja rakenteellinen sosiaalityö ovat sosiaalityön asiantuntijuuden ilmenemismuotoja sekä yksilöllisessä, että yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä.

Avainsanat: sosiaalityö, asiantuntijuus, oppilashuoltotyö

Muita tietoja: Suostun tutkimuksen luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi

Suostun tutkimuksen luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi ___

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Sosiaalityön asiantuntijuus.....	4
2.1 Sosiaalityön tehtävä ja asiantuntijuus.....	4
2.2 Monialaisuus ja moniammatillisuus osana sosiaalityön asiantuntijuutta	10
3 Oppilashuolto Suomessa ja koulun sosiaalityön asiantuntijuus	13
3.1 Oppilashuollon lainsäädäntö	13
3.2 Yhteisöllinen ja yksilöllinen oppilashuolto.....	15
3.3 Koulun sosiaalityön asiantuntijuus.....	17
4 Tutkimuksen toteuttaminen.....	20
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	20
4.2 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	21
4.3 Aineiston hankinta	23
4.4 Aineiston analyysi	29
4.5 Tutkimuksen eettisyys.....	32
5 Tutkimuksen tulokset	34
5.1 Sosiaalityön asiantuntijuutta oppilashuoltotyössä koskeva tutkimus Suomessa.....	34
5.2 Sosiaalityön asiantuntijuuden keskeiset teemat oppilashuoltotyössä.....	37
6 Johtopäätökset ja pohdinta	50
Lähteet.....	57

1 Johdanto

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani sosiaalityön asiantuntijuutta koulun oppilashuolto-työssä. Koulun sosiaalityö toimii muuttuvalla monitoimijaisella kentällä. Sen tärkein tehtävä on ennaltaehkäisevä työ kohdistuen koko kouluun yhteisönä, tukien oppilaiden hyvinvointia kouluarjessa. Koulukuraattori työskentelee kouluissa sosiaalityön asiantuntijana, ja työskentely perustuu sosiaalityön tietoihin, taitoihin ja arvoihin. Koulun sosiaalityön tarkoitus on olla oppilaan ja hänen perheensä tukena koulunkäynnin tai arjen haasteissa. Koulun sosiaalityö on sekä yhteisöllistä, että yksilöllistä työtä, jota määrittää oppilashuoltolaki ja lastensuojelulaki. (Oppilashuoltolaki 1287/2013; Lastensuojelulaki 417/2007, 9§.)

Koulun sosiaalityön tutkimus osana oppilashuoltotyötä on tällä hetkellä erityisen ajankohtaista muun muassa siksi, että koronapandemian aikana etäkouluun siirtyminen keväällä 2020 on jättänyt väistämättä jälkensä oppilaisiin, mutta myös koulukuraattoriyhöön. Kuten Harrikari (2021) ja kumppanit toteavat tutkimuksessaan, sosiaaliala, myös koulun sosiaalityö, on pysynyt perustehtävässään myös pandemian ja etäopetuksen aikana (mt. 34). Uusia työmuotoja kehitettiin pandemian etäkoulun ajalla ja sopeuduttiin uuteen tilanteeseen (Harrikari ym. 2021, 34, 56).

Halme ym. (2018) toteaa työpaperissaan, kuinka lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) yksi tavoite on turvata lapsille ja nuorille sellaiset kasvu- ja oppimisympäristö, että ne tukevat koko perheen hyvinvointia. Hyvinvointia on tarkasteltu kouluterveyskyselyjen 2008–2017 tuottamista aineistosta. Tutkimuksen perusteella koulun oppilashuollon asiantuntijat ovat avainasemassa lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. Tutkimuksessa arvioitiin lasten ja nuorten hyvinvointia, osallisuutta ja vapaa-aikaa, perheitä ja elinoloja, kasvuympäristön turvallisuutta, koulunkäyntiä ja opiskelua ja osallisuutta palveluissa. Johtopäätöksissä kävi ilmi, kuinka ennaltaehkäisevä työ, oppilashuoltopalvelujen saatavuus sekä oppilaille, että vanhemmille olivat tärkeässä asemassa. Eri-laisten palvelutarpeiden varhainen tunnistaminen ja monialaisen ja oikea-aikaisen avun tarjoaminen korostuivat hyvinvoinnin tukemisessa. Yhdenvertaiset palvelut sekä oppilashuollon toimintatapojen yhtenäistäminen olivat yksi hyvinvoinnin tukimuoto. Oppilashuoltotyön suunnittelua, toteutusta ja vaikutuksia on myös tärkeää arvioida osallistamalla lapset ja nuoret tähän työhön. (Halme ym. 2018, 4, 55–65.)

Oppilashuolto on koulun hyvinvointityötä, sitä toteuttaa oppilashuollon henkilöstö. Oppilashuollon henkilöstöstä on säädetty oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013, 7§, 8§) siten, että koulukuraattori, koulupsykologi, kouluterveydenhoitaja ja koululääkäri katsotaan oppilashuollon henkilöstöksi. (OHL 7 §.) Vaikka keskityn tutkielmassani koulun sosiaalityöhön ja koulukuraattorin asiantuntijuuteen, on hyvä muistaa, että oppilashuollon henkilöstöön kuuluu muitakin toimijoita.

Oppilashuoltotyötä toteutetaan kouluissa sekä yksilöllisesti, että yhteisöllisesti. Yksilöllinen oppilashuolto on yksittäisen oppilaan kanssa tehtävää työtä. Työhön kuuluu usein monialaista yhteistyötä oppilaan kanssa toimivien muiden toimijoiden kanssa. Yhteisöllinen oppilashuolto on laaja käsite. Se on osa koulun toimintakulttuuria ja toimia koulun arjessa. Näillä toimilla on tarkoituksena edistää koko koulun oppilaiden oppimista. Yhteisöllisen oppilashuollon tarkoitus on tukea oppilaiden hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta. Tavoitteena on myös edistää opiskeluympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Yhteisöllinen oppilashuolto kuuluu kaikille koulussa työskenteleville, mikä korostaa osaltaan oppilaitoksen vastuuta koko kouluyhteisön hyvinvoinnista. (OHL 7 §.) Mahkonen (2014, 65) kertoo teoksessaan, miten vuoden 2014 alusta voimaan tullut oppilashuoltolaki toi ennaltaehkäisevyyden näkökulman ensimmäistä kertaa lakiin. Käytännössä ennaltaehkäisevän työn merkitys on kulkenut muiden lakien sisällä ennenkin, kuten esimerkiksi koululaeissa ja opetushallituksen opetussuunnitelman perusteissa.

Laitinen ym. (2018) tarkastelevat sosiaalityön asiantuntijuutta koulun sosiaalityön osaamisen kautta, koska sen toimintaympäristö on monitoimijainen ja muuttuva. Koulun sosiaalityössä yhdistyvät rakenteelliset ja lainsäädännölliset uudistukset ja se tarjoaa monipuolisen kontekstin jäsentää sosiaalityön asiantuntijuutta. Koulun sosiaalityön tehtäviä, velvollisuuksia ja niiden toteuttamista ohjataan opetustoimeen liittyvällä lainsäädännöllä ja sosiaalihuollon lainsäädännöllä. (Mt. 2018, 2.) Huolimatta sosiaalityön merkityksellisyydestä oppilashuoltotyön osana, on sosiaalityön asiantuntijuutta koulun sosiaalityön ja moniammatillisen oppilashuoltotyön kontekstissa tutkittu Suomessa eri tasoiset opinnäytteet pois lukien vähän. Pro gradu -tutkielmani pyrkii osaltaan paikkaamaan tätä tutkimuskatvetta, mutta toisaalta myös tekemään näkyväksi vallitsevaa tutkimuskatvetta sekä sitä, mihin tulevaa tutkimusta on syytä suunnata.

Puhun tutkielmassani synonyyminä koulun sosiaalityön asiantuntijasta ja kuraattorista. Vaikka kuraattorina voi toimia myös muiden ammattiryhmien edustajat, katson tässä tutkielmassa, että kuraattori tekee koulussa sosiaalityötä koulutuksestaan riippumatta, koulukuraattori on koulun sosiaalityön asiantuntija (vrt. Gåstren-Salonen & Mehtiö 2017). Oppilas- ja opiskelijahuoltolaista puhun tutkielmassani oppilashuoltolakina ja opiskeluhuoltolakina, tarkoittaen niillä sekä perus- että toisen asteen kouluihin kohdistuvaa lain-säädäntöä. Puhun myös oppilaasta, millä tarkoitan sekä perus- että toisen asteen koulun opiskelijaa.

Pro gradu- tutkielmani tavoitteena on selvittää, miten koulun sosiaalityön asiantuntijuus ilmenee oppilashuoltotyössä Suomessa ja miten sitä on aiemmin tutkittu. Tutkimusmenetelmäni on integroiva kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jonka aineiston analyysissä käytän teemoittelua apuna. Minulla on tutkimusaiheeseeni henkilökohtaista kosketuspintaa, sillä olen työskennellyt koulukuraattorina useiden vuosien ajan.

Tutkielmani etenee rakenteeltaan siten, että ensin luvussa kaksi avaan sosiaalityön asiantuntijuutta sosiaalityön tehtävän ja moniammatillisen työn kautta. Luvussa kolme käsitelen oppilashuoltolakia sekä koulun sosiaalityötä sen keskeisten tehtävien kautta avaamalla käsitteet liittyen yksilölliseen ja yhteisölliseen oppilashuoltotyöhön. Tämän jälkeen luvussa neljä avaan tutkimuksen kulkua ja kuvaan esimerkiksi tutkimusaineiston hankintaa ja analyysia. Luvussa viisi avaan tutkimuksen tulokset aiheesta nousseiden teemojen avulla. Lopuksi suhteutan johtopäätöksissä tutkimustulokseni aiempaan tutkimuskirjallisuuteen sekä pohdin tutkimusprosessiani ja mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 Sosiaalityön asiantuntijuus

2.1 Sosiaalityön tehtävä ja asiantuntijuus

Sosiaalityön tehtävä ja asiantuntijuus perustuvat sosiaalityön eettisten ohjeiden luomalle perustalle, jossa ihmisarvo, ihmisoikeudet ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus ovat lähtökohdat sosiaalityön ammattietiikalle. Talentia on jaotellut eettiset periaatteet ja ne sisältävät:

- *ihmisen oikeuden ilmaista tunteitaan ja kielteisiä kokemuksia*
- *arvostavan vuorovaikutuksen ja luottamuksen*
- *itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden*
- *jokaisen ihmisen ainutlaatuisen kokonaisuuden huomioon ottamisen*
- *ihmisen voimavarojen ja vahvuuksien huomioimisen*
- *oikeuden osuuteen voimavaroista*
- *yhdenvertaisuuden*
- *epäoikeudenmukaisten toimintatapojen ja käytäntöjen vastustamisen*
- *syrjinnän vastustamisen ja erilaisuuden hyväksymisen*

(Talentia e-julkaisu 2017, 7.)

Vuonna 2014 sosiaalityön kansainväliset järjestöt laativat kansainvälisen sosiaalityön määritelmän:

"Sosiaalityö on professio ja tieteenala, jolla edistetään yhteiskunnallista muutosta ja kehitystä, sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä ihmisten ja yhteisöjen voimaantumista ja valtaistumista. Yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien, kollektiivisen vastuun sekä moninaisuuden kunnioittamisen periaatteet ovat keskeisiä sosiaalityössä. Sosiaalityö kiinnittyy sosiaalityön, yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden teorioihin sekä alkuperäiskansojen ja paikallisyhteisöjen tietoon. Sosiaalityössä työskennellään ihmisten ja rakenteiden parissa elämän ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. Edellä olevaa määritelmää voidaan laajentaa kansallisella ja/tai alueellisella tasolla."

(IASSW ja IFSW 2014, Sosnetin suomennos).

Myös Sosnet on laatinut oman sosiaalityön määritelmänsä kansainvälisen määritelmän pohjalta:

”Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityöntekijän yliopistokoulutuksen saaneen ammattihenkilön toimintaa, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatillis- tieteelliseen osaamiseen ja sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityöllä vahvistetaan hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyisyyttä. Työ on yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilanearviointiin ja ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä.” (Sosnet 2019.)

Määritelmässä kuvastuvat hyvin sosiaalityön tärkeimmät ja keskeisimmät elementit, mikä antaa pohjan sosiaalityön asiantuntijuuden tarkastelemiseen. Määritelmässä korostuu sosiaalityön ammatillisuus, jossa osaaminen, tiedot ja taidot on hankittu yliopistokoulutuksen kautta. Siten sosiaalityön tieto on tieteellisesti tuotettua, eikä perustu arvailuihin tai olettamuksiin. Eettiset arvot ovat aina sosiaalityön lähtökohta ja ne pohjautuvat kansainvälisiin ihmisarvoihin ja yksilön oikeuksiin. Sosiaalityön tavoitteena on olla yhteiskunnassa heikoimmassa asemassa olevien puolella ja pyrkiä parantamaan yhteisöjen ja yksilöiden hyvinvointia. Sosiaalityö on työtä yksilöiden kanssa yhdessä pyrkien aktivoimaan yksilö toimimaan itsekin. Sosiaalityö on muutostyötä ja työtä muutoksessa, kyeten muuttamaan ja muovautumaan myös itse muutosten mukaan. Se on ennaltaehkäisevää työtä, pyrkimyksenä lisätä hyvinvointia. Sosiaalityö on monipuolista työtä yksilöiden, ryhmien, yhteisöjen ja verkostojen kanssa. (IASSW ja IFSW 2014; Talentia 2017; Sosnet 2019.)

Myös Pohjola (2018) korostaa artikkelissaan sosiaalityön elastisuutta. Hän kuvaa, kuinka tärkeää on tarkistaa jatkuvassa muutoksessa sosiaalityön tavoitteita, tehtäviä ja toimintatapoja. Sosiaalityöntekijällä on monia rooleja kokonaisvaltaisessa työssään. Sosiaalityöntekijä nähdään asiakkaan kokonaistilanteen kartoittajana, sovittelijana, asianajajana, vuorovaikutuksen mahdollistajana. Kuitenkin sosiaalityöntekijä koetaan yhteiskuntapoliittisesti tärkeänä toimijana omassa asiantuntijuudessaan sekä rakenteellisen työn asiantuntijana, usein myös muutoksen alullepanijana. (Mt. 280–290.)

Sosiaalityö perustuu kansainvälisiin yleissopimuksiin, ihmisoikeussopimuksiin sekä sopimuksiin yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen liittyen. Se on ammatillista toimintaa, jossa sosiaalityöntekijä käyttää tietoisesti erilaisia keinoja saavuttaakseen asetetut

päämäärät. Sosiaalityöntekijän rooli ja työnkuva ylipäättään muotoutuvat sen organisaation mukaan, missä sosiaalityöntekijä työskentelee. Sosiaalityössä tavoitteena on yksilön hyvinvoinnin lisääminen sosiaalisen muutoksen avulla, ratkaista ihmissuhdeongelmia sekä edistää yksilön itsenäistä elämönhallintaa. Sosiaalityössä tarvitaan laajaa tietoperustaa työn pohjaksi, käytännön osaamista, tiimityöskentelytaitoja ja eri ammattiryhmien välisen moniammatillisen työn kehittämismyönteisyyttä. Sosiaalityön asiantuntijuuteen vaikuttaa työntekijän ja työtehtävien välinen suhde. Työote on tutkivaa, jossa esimerkiksi oppimismahdollisuuksia asiantuntijuuteen tuovat myös epäonnistumiset. Asiantuntijuus ja ammatillinen kehittyminen ovat muuttuvia ja siten kehittyviä prosesseja. (Korpela 2014, 119, 121–122.)

Yksilötyön lisäksi sosiaalityö on myös yhteiskunnallista toimintaa, jossa sosiaalityön asema on vahva yhteiskunnan rakenteellisena asiantuntijana ja vaikuttajana. Rakenteellisessa sosiaalityössä korostuvat systeminen ajattelu ja ymmärrys rajapinnoista eri toimintasektoreiden ja toimijoiden roolien välillä. Sosiaalityön uusiutumiskyky perustuu tieteellisen tutkimustiedon systemaattiseen käyttöön. (Pohjola 2018, 285–291.)

Wallin (2011) kertoo, että asiantuntija uskaltaa itse uudistua ja ylittää mukavuusalueensa. Tämä on työelämän tuomien haasteiden vuoksi välttämätöntä. Asiantuntijuus näkyy oman ammatillisuuden ja inhimillisyyden yhtenäisyydessä ja Wallin (2011) kertoo, kuinka asiantuntijuus on ammatillista aikuisuutta. Asiantuntija hallitsee oman ammatinsa, on sosiaalisesti taitava, siirtää oman ammatillisen tietämyksensä käytäntöön. Omaan työtä ja sen laatua tulee asiantuntijan osata arvioida, kehittää, hyödyntää omaa luovuuksensa. Asiantuntijan sisäinen johtajuus, ammatillinen auktoriteetti ja elämisen taito ovat myös asiantuntijuutta. Oman erityisosaamisen hallinta on tärkeää ja omaa työtä on arvostettava, siten myös muut arvostavat sitä. Wallin (2011) korostaa, kuinka asiantuntijuus on lainsäädännön, toiminnan ja menetelmien soveltamista käytäntöön, olemalla silti kriittisesti ja luovasti oma ammatillinen itsensä. (Mt. 2011, 153–156; Planting 2018, 9.)

Raunion (2009) mukaan sosiaalityössä arvot ja etiikka ovat perusta työlle ja on sosiaalityön tavoite. Raunion (2009) mukaan asiantuntijuus on määriteltävissä teoreettisen tiedon, oman kokemuksen, koulutuksen sekä reflektiivisyyden avulla. Tieteellinen tieto tukee asiantuntijuutta, mutta toisaalta tieteellinen tieto tuo käytännön tietoon jännitteitä. Ammatillisuuden ja asiantuntijuuden perusta on tutkimukseen perustuva tieto yhdessä käytäntöön perustuvaan tietoon. Ammatillaisen on oltava kriittisesti reflektiivinen, on osattava kyseenalaistaa oma työskentely ja metodit ja samalla on oltava valmis oppimaan jatkuvasti. Reflektiivinen työote tarkoittaa Raunion (2009) mukaan kykyä

itsekriittisyyteen suhteessa työhön, se on myös vuorovaikutusta tutkimuksellisen ja toiminnallisen kesken. (Mt. 2009, 121–122, 156; Planting 2018, 9)

Perttula (2015) toteaa väitöskirjassaan, että kriittis-reflektiivinen työote on sosiaalityön asiantuntijuuden lähtökohta. Kriittis-reflektiivisyys auttaa koulun sosiaalityöntekijää ymmärtämään työtään kokonaisvaltaisesti. Koulun sosiaalityöntekijän on ymmärrettävä työnsä kauttaaltaan, sen prosessit ja vaikutteet sekä työn elementit. Koulukuraattori kohtaa työssään ristiriitaisia tilanteita, joissa esimerkiksi koulukuraattorin auttamismahdollisuudet ovat erilaiset, mitä koulukuraattorin resurssit antavat myöten. Nämä tilanteet käynnistävät Perttulan (2015) mukaan kriittis-reflektiivisen ajattelun. Yksi kriittis-reflektiivisen työn tavoite onkin tuoda esiin sekä epäkohtia, mutta myös ratkaisuja, jotka vastaavat todelliseen tarpeeseen. Sipilä-Lähdekorpi (2004) tuo teoksessaan esiin, kuinka asiantuntijuutta luodaan muutoksessa sekä koko ajan muuttuvassa työkentässä. Sipilä-Lähdekorpi (2004) kertoo, että sosiaalityön asiantuntija on tarkkaileva, kokemuksesta oppiva, itseään korjaava ja reflektiivinen. (Perttula 2015, 97; Sipilä-Lähdekorpi 2004, 164; Planting 2018, 10.)

Leinonen (2020, 129) kuvaa väitöskirjassaan sosiaalityön määrittelyn vaikeutta yksiselitteisesti. Sosiaalityötä luonnehditaan moninaiseksi, vaikeaselkoiseksi ja epämääräiseksi. Sosiaalityöntekijöiden tavoitteena on nähdä yksilöt sosiaalisen ympäristön osana, jolloin asiakkaan ongelmien vaikutukset yksilön elämäntilanteessa ovat tarkastelun kohteena. Sosiaalityön asiantuntijuus on horisontaalista, pyrkien laajaan näkemykseen. Tämä erottaa Leinosen (mt.) mukaan sosiaalityön suurimmasta osasta muita, pitkälle erikoistuneista ammanteista.

Sosiaalityön kulloinenkin erityisasiantuntijuus rakentuu sosiaalityön koulutuksen tuottaman yleisen osaamisen perustalle, joka itsessään on hyvin monipuolinen. Lähteinen kollegoineen (2017) on jakanut sosiaalityön osaamisen 10 osaan (yhteiskuntatieteellinen osaaminen, tutkimusosaaminen, eettinen osaaminen, vuorovaikutusosaaminen, työmenetelmäosaaminen, oikeudellinen osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen, kehittämis- ja muutososaaminen, johtamisosaaminen ja rakenteellisen sosiaalityön osaaminen), mikä kuvaa hyvin sosiaalityön asiantuntijuuden kokonaisvaltaisuutta. Yhteiskuntatieteellisessä osaamisessa olennaista on tiedollinen näkemys ihmisestä osana yhteiskuntaa, yhteiskunnan yhteisöjä, järjestelmiä ja instituutioita. Se näkyy sosiaalityöntekijän osaamisena jäsentää yksilön koko elämää, sen kokonaisuuksia ja sosiaalisia ilmiöitä. Sosiaalityöntekijän tulee ymmärtää, miten yksilön ja yhteiskunnan väliseen suhteeseen vaikuttavat erilaiset sosiaalityön kohdeilmiöt. Tutkimusosaaminen sosiaalityössä merkitsee sosiaalityön

osaamisen perustumista tieteelliseen ajatteluun ja päättelyyn, tieteelliseen kirjoittamiseen sekä tiedon hankintaan ja sen argumentointiin. Tutkimusosaaminen tuo taidon analysoida tietoa, tuottaa tutkimustietoa sosiaalityön asiakkaista, kohdeilmioistä sekä sosiaalityön käytännöistä, palvelujärjestelmistä ja vaikuttavuudesta. Eettinen osaaminen luo sosiaalityöntekijän työlle pohjan. Sosiaalityöntekijän on osattava reflektoida ja ymmärtää oma ammatillinen valtansa, on osattava olla eettisesti vahva vuorovaikutus- ja psykososiaalisessa työssä. Sosiaalityön osaamiseen kuuluu myös eettisesti kestävämmän ammatillisen harkinnan käyttäminen asiakastilanteissa. Vuorovaikutusosaaminen on sosiaalityöntekijän asiakkaan ihmisarvoista kohtelua. Se on perusta sille, että sosiaalityöntekijällä on taitoa kohdata erilaisuutta sekä yksilön vaikeita ja vaativia tilanteita, eettisesti kestäväällä tavalla. (Mt. 14–15.)

Työmenetelmäosaaminen on Lähteisen ja kumppaneiden (2017) mukaan asiakkaan tilanteen kokonaisvaltaista arviointia, tilannearvion tekemistä. Sen avulla sosiaalityöntekijä osaa tukea psykososiaalisesti tarpeen mukaisesti sekä osaa tarjota oikeat palvelut tai interventiot asiakkaan tilanteeseen. Sen myötä työmenetelmäosaaminen on vahvasti yhteiskunnallista vaikuttamistyötä. Oikeudellinen osaaminen on lähtökohta sosiaalityölle. Perus- ja ihmisoikeuksien tunteminen, mutta myös niiden toteutumisen varmistaminen on työn yksi kulmakivi. Sosiaalityöntekijän on ymmärrettävä roolinsa julkisen vallan käyttäjänä ja tunnettava oikeudellinen ympäristö sosiaalityössä sekä yksilön tasolla että yhteiskunnallisesti. Palvelujärjestelmäosaaminen on sosiaalityön kohdeilmioiden ja ihmisten elämäntilanteisiin liittyvien riskien välisen suhteen ymmärtämistä. Se on kykyä kehittää järjestelmää niin, että se vastaa asiakkaiden tarpeita nyt ja tulevaisuudessa. Yksilön tasolla palvelujärjestelmäosaaminen on informaation hallintaa liittyen palvelu- ja etuusjärjestelmiin, jotta voi olla asiakkaan tukena etuuksien tai palvelujen hakuun liittyvässä haasteellisessakin ympäristössä. (Mt. 15.)

Sosiaalityön asiantuntijuuden yksi osaamisen kenttä on Lähteisen ja kumppaneiden (2017) mukaan kehittämis- ja muutososaaminen. Se on muutostyötä perustuen palvelujärjestelmän, lainsäädännön ja ihmisten elämäntilanteiden analyttiseen ja tutkimusperustaiseen tuntemiseen. Se on asiantuntijuutta, jossa on valmius kehittää uudentlaisia menetelmiä työskennellä, toimintatapoja tai palveluverkostoja. Johtamisosaaminen on kykyä toimia asiakasprosessien johtajana, ottaa vastuu tilanteista ja asiakkaan kokonaistilanteen arvioinnista. Johtamisosaaminen on myös kykyä hallita talouteen, hallintoon ja johtamiseen liittyviä prosesseja. Rakenteellisen sosiaalityön osaaminen on kykyä tunnistaa yhteiskunnan prosesseja ja ongelmakohtia, jotka tuottavat huono-osaisuutta.

Osaaminen tällä alueella sisältää ongelmien tunnistamisen lisäksi taitoa esittää niihin ratkaisuja. Heikompiosaisten aseman parantaminen yhteiskuntaan vaikuttamisella, toimijana, on osaamisen ydin ajatus. (Mt. 16.)

Lähteisen (2017) määrittelemät osaamisalueet antavat hyvän kuvan siitä, mitä sosiaalityö on sekä käytännössä ja teoriassa. Sosiaalityön asiantuntijuus on moniulotteinen, monimutkaisten asioiden summa, samoin kuin sosiaalityön työkenttä kokonaisuudessaan. Vastuu, mikä sosiaalityöntekijä kantaa työssään on suuri sekä yksilön, että yhteiskunnan tasolla. Vastuu myös jakautuu sosiaalityön erilaisten tehtävien kautta. Kokemukseni mukaan eri osaamisalueet painottuvat eri sosiaalityön tehtävissä. Esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijän työkentässä on paljon yhtymäkohtia muihin sosiaalityöntekijän töihin, joissa on päätösvaltaa ja käytetään harkintaa sekä julkista valtaa. Toisaalta ennaltaehkäisevässä sosiaalityössä, esimerkiksi koulukuraattorin työssä, on painotus aivan eri tavalla vuorovaikutusosaamisessa. Sosiaalityöntekijän tehtävissä kaikki osaamisalueet ovat käytössä riippumatta tehtävästä, jota tekee.

Sosiaalityön osaamista voidaan tarkastella myös sosiaalityön eri orientaatioiden ja niiden tuottamien vaatimusten kautta. Orientaatiot ovat sosiaalityön eri tehtäväalueisiin kuuluvien menetelmien kokonaisuus. Sosiaalityön osaamisperusta muotoutuu orientaatioista, jotka ovat oman ammatillisen toiminnan kannalta perusteltuja. Ajatuksena on, että sosiaalityössä liian kapea-alainen erilaisten menetelmien hallinta ei ole pääasia, vaan erilaisten menetelmien ja monialaisen osaamisen yhdistäminen saavuttaa parhaiten tavoitellut vaikutukset sosiaalityössä. Sosiaalityön orientaatiot ovat erilaiset esimerkiksi koulun sosiaalityön ja vaikkapa gerontologisen sosiaalityön tehtävissä. Tämä kuvaa sosiaalityön moninaisuutta ja sitä, kuinka oman erikoisalan orientaatioihin hallinta ja kehittäminen, sekä ymmärrys monialaisen työn tärkeydestä, ovat sosiaalityössä asiantuntijuuden ydin. (Karjalainen 2017, 190–195.)

Sosiaalityön modernin ajan asiantuntijuuden osaamisen taustalla vaikuttavia keskeisiä käytäntöteorioita ovat muun muassa systeemiteoriat, ratkaisukeskeiset teoriat sekä sironvastaiset lähestymistavat mukaan lukien sosiaalityön kriittinen teoria (ks. Healy 2014). Esimerkiksi systeemiteoriaan perustuvaa systeemistä, lapsen ja nuoren eri systeemit ja toimintaympäristöt perustuvaa systeemistä työtötta, pyritään implementoimaan myös suomalaiseen lastensuojeluun ja perhesosiaalityöhön.

Romakkaniemi (2014) kertoo, että sosiaalityön ydin on sosiaalisten tilanteiden monipuolinen analysointi. Myös tieto, jota sosiaalityössä tarvitaan, tulee olla moninaista. On

ymmärrettävä asiakkaan tilanne kokonaisuudessaan, tietoa tarvitaan laajasti elämäntilanteista ja ympäristöstä, jossa asiakas elää. Sosiaalityöntekijä tarvitsee tietoa käytännön tasolla esimerkiksi lainsäädännöstä, sosiaaliturvasta, sosiaalipalveluista ja hyvistä käytännöistä. Empiiristä ja teoreettista tietoa sosiaalityöntekijä tarvitsee myös, sekä kyvyn ymmärtää, käsitteellistää ja tulkita monimutkaisia asiakkaan tilanteita. Sosiaalityöntekijän on kyettävä arvioimaan työn perusteita, merkitystä ja seurauksia. Asiantuntijuus on siten taitoa yhdistää erilaista tietoa kokonaisuudeksi ottaen koko ajan huomioon sosiaalityön arvot ja eettiset periaatteet. (Mt. 2014, 164–165.) Koska sosiaalityöntekijä ei voi tietää kaikkea, mutta kokonaisuus on hahmotettava, sosiaalityön yksi tärkeimmistä työmenetelmistä on moniammatillinen työskentely. Moniammatillisen työn merkitys korostuu sekä koulukuraattorin, että lastenpsykiatrian sosiaalityössä. Työn lähtökohta ja ensimmäinen askel on yhdessä perheen kanssa selvittää, ketä juuri heidän elämäntilanteessaan moniammatilliseen tiimiin kuuluu.

2.2 Monialaisuus ja moniammatillisuus osana sosiaalityön asiantuntijuutta

Oppilashuoltolaki puhuu monialaisuudesta ja moniammatillisuudesta. Käsitteenä monialaisuus tarkoittaa Saikun (2018) mukaan lähestymistapaa, joka perustuu monitasoisuuteen, monisektorisuuteen sekä monitoimijuuteen. Saikku (2018) sisällyttää monialaisuuteen myös moniammatillisuuden. Monitasoisuus on kuvaus esimerkiksi vastuunjaosta valtion, alueellisen ja paikallisten toimijatasojen välillä. Eri tasoilla on omat määritellyt tehtävät ja keskeistä on, miten tasojen tehtävät toimivat yhdessä. Monitasoisuus on siten vertikaalista. Monisektorisuus kuvaa esimerkiksi sosiaalipolitiikan ja terveyspolitiikan, sekä niiden eri palvelujen yhteensovittamista horisontaalisesti. Se ylittää julkisen sektorin sisäisiä rajoja. Monitoimijuus liittyy yhteen esimerkiksi sosiaalipalvelujen tarjoamat palvelut niin julkisen sektorin toimijoiden kuin yksityisenkin, mutta myös kolmannen sektorin palvelujen kanssa tehtävään yhteistyöhön. Monitoimijuus käsitteenä sisältää myös asiakkaan ja kansalaiset ylipäätään. Se on horisontaalista ja ylittää julkisen sektorin rajat. Moniammatillisuus on eri professioiden, esimerkiksi sosiaalityö ja terveydenhuolto, rajoja ylittävää ja yhdistävää yhteistyötä. Professorirajojen ylittäminen ei kuitenkaan edellytä sektorirajojen ylittämistä. (Mt. 2018, 37–38.)

Käsitteitä moniammatillisuus ja moniammatillinen työ on usein käytetty myös verkostotyötä kuvaamaan. Moniammatillisuus korostuu usein yksilöllisessä oppilashuoltotyössä, kuitenkin monialainen ajattelu on kaiken taustalla. Korpelan (2014, 122) mukaan

moniammatillisuus haastaa jäykkiä eri ammattiryhmien välisiä eroja. Moniammatillinen työ voi onnistua vain, jos sitä tehdään yhdessä, yhteisen päämäärän eteen.

Kekonin ym. (2019, 15–16) mukaan moniammatillisuuden käsitettä käytetään Suomessa väljästi ja sillä voidaan tarkoittaa hyvin monenlaisia asiakastyön vuorovaikutustilanteita. Englannin kielessä moniammatillisuutta ja yhteistyötä kuvaavat useat eri käsitteet, esimerkiksi multi-, inter- ja cross- ja transprofessional. Multiprofessional tarkoittaa perinteistä yhteistyötä, muut viittaavat intensiivisempään yhteistyöhön. Transprofessionaalisuus taas rikkoo tarkoituksellisesti ammattiroolijaon ja ammatillaiset astuvat siinä toistensa asiantuntijuuden alueille. Moniammatillista työtä kuvaavat hyvin Suomessa käsitteet yhteistoiminnallisuus tai jaettu asiantuntijuus, koska ne kuvaavat moniammatillisen työskentelyn tavoitetta rakentaa yhteinen tietämys jostain asiasta. Usein moniammatillisesta työstä puhuttaessa käytetään käsitettä rajapinta, joka tarkoittaa raja-alueita eri tehtävien välimaastossa. Käsitteen tilalle on tullut myös yhdyspinta- käsite, joka ei korosta rajoja, vaan ammattilaisten yhtymäkohtia yhteistyön tarpeellisuudelle. (Kekoni ym. 2019, 15–16.)

Sosiaalityön asiantuntijuuden yksi tärkeä osa-alue on moniammatillinen osaaminen. Kekoni ym. (2019) toteaa moniammatillisuudesta, että monitoimijainen ja monimutkainen sosiaalityöntekijöiden toimintaympäristö edellyttää tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden välillä sekä jaettua asiantuntijuutta. Olennaista moniammatillisuudessa on, että eri ammattiryhmät liikkuvat erilaisten ammatillisten ja esimerkiksi tiedon muotojen välillä. Moniammatillisten ryhmien osanottajat ja tehtävät ovat yhteisen työskentelykohteen näkökulmasta tarkoituksenmukaisia. Moniammatillisuus on erilaisten verkostojen yhteistoimintaa, viranomaisten välistä yhteistyötä tai esimerkiksi organisaation sisäisen tai ulkoisen yhteistyön työmuoto. Moniammatilliset ryhmät toimivat siihen saakka, kun yhteinen asia on ratkaistu. Sosiaalityössä asiakkaan läsnäolo moniammatillisessa ryhmässä on ensiarvoisen tärkeää. Asiakkaan tulee olla ammattilaisten tasavertainen kumppani, korostamatta tai väheksymättä asiakkaan osallisuutta, omassa asiassaan ja sen ratkaisussa. (Kekoni ym. 2019, 15, 17–18.)

Monialaista ja moniammatillista työtä tasavertaisemmin jaetaan valtaa ja tietoa interprofessionaalisuuden keinoin. Interprofessionaalisuus on jonkin asian tarkastelua sekä oman että toisen professiosta käsin. Tämä antaa mahdollisuuden oppia yhdessä toisen alan ammattilaisen kanssa, mutta antaa myös mahdollisuuden oppia itse toisilta ammattilaisilta. Laitinen kumppaneineen (2018) määrittelee interprofessionaalisuuden olevan dialogista, avointa kohtaamista, mikä perustuu oman ammatillisuuden vahvaan hallintaan, mutta

samalla kunnioitetaan ja kuunnellaan aidosti toisen ammattikunnan edustajaa. Interprofessionaalisen työtavan hallinta on kuitenkin vaativaa ja edellyttää yhteistyön reflektointia prosessina. Samoin siinä täytyy osata reflektoida yhteistyöprosessiin liittyviä tunteita ja edellyttää rohkeutta toimia ammatillisen osaamisen rajapinnoilla. (Laitinen 2018, 154–158.)

Isoherrasen (2012) tutkimuksen mukaan moniammatillisen yhteistyön vaikutukset ovat työyhteisölle myönteisiä, vaikka moniammatillinen työ itsessään on haastavaa. Moniammatillisuus tukee moniammatillisen ryhmän yhteenkuuluvuuden tunnetta, tuo luottamusta ja vastavuoroisuutta. Moniammatillinen työ on parhaimmillaan kunnioitusta ja luottamusta, asiantuntijuuden arvostamista. Moniammatillinen työ on perusta kokonaisvaltaiselle työlle, mikä yksilön kannalta on hyvin merkittävää. Moniammatillinen työskentely tarvitsee hyviä yhteistyörakenteita ja yhteistyöprosesseja. Moniammatillisuuden toteutuminen tarvitsee moniammatillisuuteen tähtäävää johtamista, koulutusta ja resursseja. Kaikessa moniammatillisessa työssä tulee olla selkeä päämäärä, toisten ammattilaisien työn tunteminen, se tarvitsee hyviä vuorovaikutustaitoja ja selkeää roolien jakoa ryhmän kesken. Moniammatillisuus tarvitsee onnistuakseen selkeät sopimukset velvollisuuksista ja vastuista ja ennen kaikkea oman asiantuntijuuden vahvaa sisäistämistä. (Mt. 160–162.)

3 Oppilashuolto Suomessa ja koulun sosiaalityön asiantuntijuus

3.1 Oppilashuollon lainsäädäntö

Oppilashuollolla tarkoitetaan hyvän oppimisen, hyvän fyysisen ja psyykkisen terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhoitoa toteutetaan ensisijaisesti ehkäisevänä, koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Opiskeluhoitoon sisältyy koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoito sekä opiskeluhoollon palvelut, joita ovat sekä psykologi- ja kuraattoripalvelut että koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Oppilashuoltoa toteutetaan monialaisena yhteistyönä opetus-, sosiaali- ja terveystoimen, oppilaiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Koulu vastaa opetussuunnitelman mukaisesta oppilashuollosta, yhteistyön koordinoinnista eri hallintokuntien kanssa niin, että oppilashuollosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. (THL 2022.)

Kuraattoritoimintaa on ollut Suomessa jo vuosikymmenten ajan, mutta 1970-luvulla toimintaan alettiin kiinnittää enemmän huomiota peruskouluun siirtymisen myötä (Gåstren-Salonen & Mehtiö 2017, 359). Oppilashuoltolaki kokosi yhteen ensimmäistä kertaa oppilashuoltotyötä ohjaavan laillisen perustan, joka tuli voimaan vuonna 2014.

Mahkosen (2014) mukaan oppilashuoltoa määritettiin ennen peruskoululakia (1983) oikeudellisesti konkreettisesti ja se painotti oppilashuoltotyön yksilölliseen työhön. Vuonna 1973 oppilashuoltokomitean mietintö näyttää suunnan siihen, että ennaltaehkäisevää työtä aletaan korostamaan. Mahkosen (2014) mukaan se, miten tehokkaasti tehdään ennaltaehkäisevää työtä, on suoraan vaikutuksessa korjaavaan työhön. Ennaltaehkäisevä oppilashuoltotyö on kuvattu mietinnössä varhaiseksi puuttumiseksi, jolloin oppilasta voidaan tukea mahdollisimman varhain. Peruskoululain (1983–1998) säännöksissä oppilaan oikeuksia painotettiin koskemaan esimerkiksi koulukyydityksiä, apuvälineitä, kerho- tai läksytoimintaa ja esimerkiksi vammaisuuden perusteella oikeuteen avustajan saamisessa. Peruskoululaissa ei painotettu kovinkaan paljon sosiaalityötä. Laki koulukuraattoreista säädettiin lastensuojelulaissa ja -asetuksessa vuonna 1990, mutta ei kuitenkaan velvoittanut kuntia perustamaan koulukuraattorin virkoja. (Gåstren & Mehtiö 2017, 359.) Perusopetuslaki, lukiolaki ja laki ammatillisesta koulutuksesta tulivat voimaan 1.1.1999. Perusopetuslain 31 a§ sisälsi oppilashuollon määritelmän, palvelut ja esimerkiksi

oppilashuollon kirjaamisen määrittelyn. (Mahkonen 2014, 28–30.) Lastensuojelulain mukana 2008, tuli voimaan kuntien velvollisuus järjestää koulukuraattori- ja psykologipalveluja esi- ja perusopetukseen sekä lisä- ja valmistavaan opetukseen. (Gästren-Salonen & Mehtiö 2017, 359.)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki tuli voimaan 1.8.2014. Siinä on Mahkosen (2014) mukaan neljä päätarkoitusta: Yhtenäislain muodostaminen, koulukuraattori- ja psykologipalvelujen lakisääteistäminen myös toisen asteen koulutuksessa, suunnitelmallisuuden lisääminen oppilashuollossa sekä monialaisen työn lisääminen. Oppilashuolto on määritetty laissa niin, että se edistää ja ylläpitää oppilaan oppimista, psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia. Oppilashuoltoa tulee oppilashuoltolain (OHL 3§) mukaan toteuttaa ensisijaisesti yhteisöllisenä ennaltaehkäisevänä toimintana, joka tukee koko oppilaitosyhteisöä, sekä yksilöllisenä opiskeluhuoltona. Yksilöllinen opiskeluhuolto on määritetty oppilashuoltolaissa (OHL 5§) siten, että se antaa kaikille oppilaille ja opiskelijoille oikeuden yksilöllisiin oppilashuollon palveluihin. Näitä palveluja ovat lain mukaan psykologi- ja kuraattoripalvelut, monialainen yksilökohtainen oppilashuolto sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Oppilashuoltotyö on monialaista, moniammatillista ja suunnitelmallista yhteistyötä oppilaan perheen ja kaikkien oppilaan kanssa toimivien tahojen kanssa. (Mt. 48–51, 77–79, 306–311; Oppilashuoltolaki 1287/2013; Planting 2018, 10)

Mahkosen (2014) teoksen mukaan koulukuraattorin tulee hallita työssään myös useita muita lakeja kuin oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Näitä lakeja ovat Mahkosen (2014) mukaan: perusopetuslaki (628/1998), lukiolaki (629/1998), ammatillisesta koulutuksesta annettu laki (631/1998), ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettu laki (631/1998), sosiaalihuollon ammatillisista kelpoisuusvaatimuksista annettu laki (272/2005), terveydenhuoltolaki (1326/2010), yksityisestä terveydenhuollosta annettu laki (152/1990), yksityisistä sosiaalipalveluista annettu laki (922/2011), lastensuojelulaki (417/2007), potilaan asemasta ja oikeuksista annettu laki (785/1992), sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettu laki (812/2000), viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki (621/1999), henkilötietolaki (523/1999), sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301), kansanterveyslaki (66/1972). Oppilaille tuli oppilashuoltolain mukana subjektiivinen oikeus sekä kuraattori- ja psykologipalveluihin, että koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon palveluihin. (Mt. 2014, 74–78; Planting 2018, 10.)

Oppilashuoltolain tarkoituksena on edistää oppilaiden terveyttä, hyvinvointia, oppimista ja osallisuutta. Sen tarkoituksena on myös ehkäistä ongelmien syntymistä sekä turvata

oppilaille tarvittava varhainen tuki. Lain tarkoituksena on edistää oppilaitoksen tai koulun oppimisympäristön hyvinvointia, turvallisuutta, terveellisyttä ja esteettömyyttä. Oppilashuoltolaki painottaa yhteisöllisen ja ennaltaehkäisevän työn merkitystä. (Perälä ym. 2015, 12; OHL 2§.) Oppilashuoltolaki määrittää kaikille oppilaille yhdenvertaiset ennaltaehkäisevät, matalankynnyksen oppilashuollon palvelut, jotka tulee olla saatavilla. Oppilashuolto on monialaista yhteistyötä, johon osallistuvat kaikki koulussa työskentelevät. Se on ennaltaehkäisevää sekä yksilöllistä, että yhteisöllistä työtä. Oppilashuoltoryhmä laatii oppilashuollosta suunnitelman, joka on nähtävissä kaikille halukkaille. Oppilashuoltosuunnitelman on hyvä kattaa käytännön tasolla suunnitelma oppilashuoltoryhmän toiminnasta lukuvuosittain. Siitä voi nähdä oppilashuoltoryhmien toiminnan pääpiirteittäin ja sisällöllisestikin. Oppilashuoltoryhmän suunniteltu ja hyvin organisoitu toiminta tuo aitoa osallisuutta sekä oppilaille, huoltajille, mutta myös alueen toimijoille, yhteisössä koulu toimii. (Perälä ym. 2015, 68–69.)

3.2 Yhteisöllinen ja yksilöllinen oppilashuolto

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan yksittäiselle opiskelijalle annettavia koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja ja psykologi- ja kuraattoripalveluja. Nämä palvelut toteutetaan laissa asetetuissa määräraajoissa. Myös monialainen asiantuntijaryhmä on osa yksilökohtaista oppilashuoltoa. Yksilöllinen oppilashuoltotyö alkaa usein monialaisesta palaverista, joka kootaan yksittäisen oppilaan asioiden selvittämiseen. Yksilöllistä työtä tehdään monialaisen palaverin muodossa, oppilaan lähipiirin kanssa, sekä oppilaan kanssa kahdestaan. Tärkeintä on, että työskentelyyn on oppilaan suostumus, oli se minkälaista tahansa. Yksilöllinen oppilashuolto on työtä oppilaan kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen, mutta myös oppimisen ja koulunkäynnin tueksi. Oppilaalla on oikeus tukeen, ilman että huoltaja siihen suostuu. Lähtökohta kuitenkin on aina yhteistyö myös huoltajien kanssa. (THL 2022.)

Oppilas ohjautuu kuraattorin asiakkuuteen joko omasta aloitteesta tai esimerkiksi huoltajan tai opettajan aloitteesta. Kuraattorin tapaamiset perustuvat aina vapaaehtoisuuteen. Kuraattorin työskentely on aina oppilaalle vapaaehtoista ja kuraattori itse arvioi työskentelyn tarpeen. Kuraattoriin täytyy olla yhteydessä viipymättä yhdessä oppilaan kanssa, jos koulun henkilökunta arvioi, että oppilaan opiskeluvaikeuksien, sosiaalisten haasteiden tai esimerkiksi psyykkisten haasteiden ehkäisemiseksi tai poistamiseksi tarvittaisiin kuraattoripalveluja. Koulukuraattoriin ovat usein yhteydessä myös koulun ulkopuoliset tahot,

kuten lastensuojelu tai esimerkiksi perheneuvolan työntekijät. Jos oppilas pyytää keskusteluaikaa koulukuraattorilta, sitä on lain mukaan tarjottava seitsemänten koulun työpäivään mennessä. Usein kuraattorin ja oppilaan tapaamiset alkavat monialaisen yhteistyöpalaverin kautta, jossa on pohdittu jo oppilaan kanssa yhdessä tukea koulun käyntiin. (Gåstren-Salonen & Mehtiö 2017, 364.)

Kuraattori työskentelee tavoitteellisesti, mikä edellyttää yhteistyötä oppilaan perheen, opettajan tai esimerkiksi tukihenkilön kanssa, jos näin on sovittu. Koulukuraattorin tapaamiset ovat lähtökohtaisesti luottamuksellisia, jolloin kuraattori arvioi, onko oppilaan edun mukaista olla kertomatta tapaamisista oppilaan lähi-ihmisille tai esimerkiksi opettajalle. Kuraattorin työtä on myös ohjata oppilas, yhdessä hänen perheensä kanssa, heille tarpeellisten tai välttämättömien palvelujen piiriin. Koulukuraattorin työ on kohtaamistyötä, jossa tavoitteena on saada oppilaalle tai hänen lähi-ihmisilleen tilanne, jossa heidät kuullaan aidosti. Koulukuraattorilla on työskentelyn tukena erilaisia menetelmiä ja keinoja oppilaan tilanteen kartoittamiseen ja eri aiheiden äärellä työskentelyyn. Koulukuraattori tekee työtä myös pelkästään vanhempien kanssa, jos se on tarpeen esimerkiksi vanhempien kaivatessa neuvoja tai ohjausta lapsen tai nuoren tilanteeseen tai kasvatukseen. (Gåstren-Salonen & Mehtiö 2017, 366.)

Yhteisöllisyys on kouluissa toimivien yhteinen tehtävä. Yhteisöllisyys on toimintakulttuuri, jolla on tarkoitus edistää oppilaiden hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta, osallisuutta, opiskeluympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Yhteisöllinen opiskeluhoito kuuluu kaikille kouluissa. Yhteisöllistä oppilashuoltoa koordinoi kouluissa oppilashuoltoryhmä, joka on moniammatillinen, eri asiantuntijoista koostuva ryhmä. Ryhmään kuuluu usein koulun rehtori, opinto-ohjaaja, terveydenhoitaja, koulupsykologi ja koulukuraattori ja esimerkiksi erityisopettaja. Oppilashuoltoryhmässä voi olla myös esimerkiksi seurakunnan työntekijä, iltapäiväkerhon ohjaaja ja nuoriso-ohjaaja. Ryhmä suunnittelee ja päättää esimerkiksi koulu yhteisön yhteisestä tekemisestä, kohtaamisista, konsultoinnista, tapahtumista ja muista yhteisistä toiminnoista. Yhteisöllinen oppilashuolto vaalii oppilaiden osallisuuden ja vaikuttamisen toteutumista, yhteistyötä huoltajien kanssa. Se on koulun rakenteiden ja muun toiminnan suunnitelmallista toteuttamista yhdessä, hyvinvoinnin oppimista ja turvallisen oppimisympäristön huolehtimista eri tavoin. (THL 2022.)

Yhteisöllisen oppilashuollon tavoitteena on vaalia turvallisen arjen toteutumista. Yhteisöllistä oppilashuoltoa toteuttavan ryhmän tehtävänä on laatia toimintamallit liittyen oppilaiden poissaoloihin, kiusaamistilanteisiin, väkivalta-, päihde- tai kriisitilanteisiin.

Kuraattori on mukana toimintamallien laatimisessa, päivittämisessä ja soveltamisessa käytäntöön. Koulukuraattorin tehtävänä on olla linkki kodin ja koulun välillä, suunnitella yhteistyötä ja olla mukana vanhempainilloissa. (Gästren-Salonen & Mehtiö 2017, 369.) Yhteisöllinen oppilashuolto on ennaltaehkäisevää työtä koko koulun asioiden hyväksi ja koulukuraattorin työn tulisi painottua yhteisölliseen työhön, kuitenkin todellisuudessa kuraattorin työstä suurimman osan vie yksilöllinen oppilashuollollinen työ.

3.3 Koulun sosiaalityön asiantuntijuus

Gästren-Salonen & Mehtiö (2017) määrittelevät koulun sosiaalityön asiantuntijaksi vastaavan kuraattorin tai kuraattorin, jolla on sosiaalityöntekijän kelpoisuus. Koulun sosiaalityö on luonteeltaan muutosta tekevää työtä, perheiden, yksilöiden ja yhteisöjen kanssa tehtävää työtä, jonka tavoite on vahvistaa yksilöiden ja perheiden tilannetta ja osallisuutta. Koulukuraattori toteuttaa koulun sosiaalityötä yhdessä eri toimijoiden kanssa. Koulun sosiaalityön tarkoitus on edistää oppilaiden sosiaalista kasvua, arjen sujumista, toimintakykyä ja vuorovaikutussuhteita. Koulukuraattori tukee oppilaiden oppimista, hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia. Kuraattori tarjoaa oppilaille myös tukitoimia, jotka voivat olla oppilaan kanssa kahdenkeskisiä tapaamisia, tapaamisia oppilaan lähi-ihmisten kanssa, konsultointia opettajien tai muiden koulun henkilökunnan kanssa. Kuraattorin työ voi olla myös suunniteltua ja tavoitteellista luokkatyöskentelyä, oppilaiden verkostojen kanssa työskentelyä tai verkoston kokoamista. Kuraattorin työ on myös koko koulun yleiseen toimintaan vaikuttamista ja seurantaa. (Gästren-Salonen & Mehtiö 2017, 359–360.) Tämä tiivistelmä kuraattorin työstä sisältää sekä yksilöllistä, että yhteisöllistä oppilashuollon työtä.

Koulun sosiaalityöntekijä, koulukuraattori, on International Network for School Social work (INSSW) määritelmän mukaan kouluyhteisön ainoa sosiaalityön edustaja, jotka kuuluvat hallinnollisesti joko sosiaalitoimen, tai sivistystoimen alaisuuteen. INSSW määrittää koulukuraattorin tehtäväksi oppilaiden auttamisen (yhdessä vanhempien ja koulun henkilökunnan kanssa) ongelmissa, jotka liittyvät kouluun, perheeseen tai yhteisöllisiin haasteisiin. Koulun sosiaalityön tehtäväksi on määritelty pitkälti samat asiat kuin Suomessa koulukuraattorin tehtäviin kuuluu. Koulun sosiaalityöntekijä auttaa oppilaita sekä oppimisen haasteissa, sosiaalisissa haasteissa, tekee töitä koulun ja kodin yhteistyön edistämiseksi ja osaa ohjata oppilaan muiden tarvittavien palvelujen piiriin. Kansainvälisessä määritelmässä mainitaan myös kriisityö ja ennaltaehkäisevä työ. (INSSW, 2018.)

Koulun sosiaalityö on lastensuojelulain (LSL 9§) mukaan ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Sen tarkoitus on tukea jo varhaisessa vaiheessa lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä sekä varhaiskasvatuksen, peruskoulutuksen, että toisen asteen koulutuksen toimintaympäristöissä. Ennaltaehkäisevää koulun sosiaalityötä on tukea koulun henkilökuntaa ja lapsen ja nuoren vanhempia kasvatustyössään. Sitä on myös lapsen ja nuoren oppimisen tuen tarpeen tunnistaminen. Koulun sosiaalityön päämäärä on mahdollisimman varhainen tuki, mikä edesauttaa lapsen ja hänen lähiympäristönsä hyvinvointia. (Wallin 2011, 96; Lastensuojelulaki 417/2007; Planting 2018, 12.)

NASW on määritellyt myös koulun sosiaalityön standardiensa mukaan. Standardit liittyvät etiikkaan ja arvoihin, sosiaalityön koulutukseen ja pätevyysvaatimuksiin, työn arviointiin, interventioihin, päätöksentekoon ja käytäntöjen arviointiin, asiakasrekisteriin ja asiakaskirjauksiin, työn vaativuuden hallintaan, ammatillisuuden vaalimiseen, kulttuuriseen ymmärrykseen, eri ammattikuntien väliseen yhteistyöhön ja johtajuuteen sekä asiakkaan asianajamiseen. Näillä standardeilla on päämääränä yhdenmukaistaa koulun sosiaalityötä ja palveluja, jotta kouluilla olisi tarjota kaikille oppilaille samanveroiset palvelut koulun sosiaalityön osalta varmistamalla, että koulutus on laadukasta ja noudattaa sosiaalityön eettisiä arvoja. Standardit tavoittelevat sitä, että sosiaalityön asiantuntija on olemassa koulussa oppilaita varten, ajaa heidän etujaan ja sitä että oppilaita ja heidän lähi-ihmisiään kohdellaan arvostavasti, luottamuksellisesti ja kunnioittavasti. Koulun sosiaalityön asiantuntijan palvelut tulisi olla kaikille mahdollisia. Standardien tavoitteena on myös antaa perusta sosiaalityön opintojen kehittämiseksi, rohkaista koulun sosiaalityöntekijöitä olemaan aktiivisia itse osallistumaan ja kehittämään omaa ammattiaan, sen julkishallinnollista perustaa ja lakia. (Anastas & Clark 2014, 1–6.)

Koulun sosiaalityötä kuvataan myös sosiaalipedagogiseksi työksi, koska yksilöllisessä työssä se on myös kasvatusta. Sipilä-Lähdekorpi (2004) kuvaa koulun sosiaalityötä sosiaaliseksi ja pedagogiseksi, sisältäen yhteisöllisyyden ja vuorovaikutuksen. Koska koulun sosiaalityö on myös kasvatusta, siihen voi liittää sosiaalipedagogiikan. (Mt. 2004, 30,166.) Myös Kurki (2006) ja Nivala (2006) määrittävät koulun sosiaalityötä sosiaalipedagogiseksi, mikä kuvaakin hyvin erityisesti oppilaan kanssa tehtävässä yksilökohtaisessa työssä esimerkiksi koulukuraattorin tukikäynneillä. Sosiaalipedagoginen näkökulma tuo koulun sosiaalityöhön myös osaltaan yhteisöllistä ja yhteisöön vaikuttamisen näkökulmaa ja se tukee kokonaisvaltaista työskentelyotetta systeemitieteellisellä näkökulmalla. (Kurki ym. 2006, 11; Nivala 2006, 151.)

Monialaisuus on laaja, kokonaisvaltainen käsite ja kuvaa hyvin oppilashuoltolain mukaista työtä kouluissa ja oppilaitoksissa. Koulun sosiaalityön näkökulmasta monialaisuus on työssä koko ajan läsnä. Monipuolista, ennaltaehkäisevää, yksilö- ja yhteisöllistä oppilashuoltotyötä tehdessä, on ajateltava monialaisesti, otettava huomioon määräykset ja lait liittyen kaikkeen oppilaisiin liittyvään toimintaan. Toimintapoliittiset rajat ja vastuut on ymmärrettävä, samoin paikalliset ja alueelliset toimintamallit, rajat ja palvelut niin julkisella, kuin kolmannenkin sektorin osalta. Monialaisen työn yksi toimija on itse oppilas ja oppilaan lähipiiri. Esimerkiksi koulun sosiaalityöntekijän, koulukuraattorin, palvelujen käyttäminen on oppilaalle vapaaehtoista, mikä korostaa hänen asemaansa monialaisesti ajateltaessa. Oppilaan asiassa tärkein toimija oppilashuollollisessa työssä on oppilas.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Koulun oppilashuolto on laissa säädetty oikeus kaikille oppilaille ja opiskelijoille. Oppilashuoltoon kuuluvat koulupsykologin ja koulukuraattorin lisäksi kouluterveydenhuollon palvelut. Koulukuraattori on ainut sosiaalityön edustaja oppilashuoltotyössä. Tutkimustehtäväni on selvittää koulun sosiaalityön asiantuntijuuden ilmenemistä oppilashuoltotyössä. Samalla selvitän, miten koulun sosiaalityön asiantuntijuutta oppilashuoltotyössä on aiemmin Suomessa tutkittu. Tutkielmani on kuvaileva kirjallisuuskatsaus.

Alkuperäinen tutkimuskysymykseni, johon halusin saada vastauksen, oli: miten sosiaalityön asiantuntijuus ilmenee yksilöllisessä ja yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä Suomessa? Halusin alun perin selvittää vastausta tähän kysymykseen, koska lakimuutoksen 2014 jälkeen yhteisöllisen oppilashuoltotyön merkitystä on korostettu. Tehdessäni aineistohakuja ja huomattessani, kuinka vähän aihetta on eksplisiittisesti ja varsinaisena tieteellisenä tutkimuksena tutkittu, lopullisiksi tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat seuraavat:

- 1) Millaista tutkimusta Suomessa on tehty sosiaalityön asiantuntijuudesta oppilashuoltotyössä?
- 2) Millaisena sosiaalityön asiantuntijuus ilmenee oppilashuoltotyön tutkimuksessa?

Perusteet pro gradu- tutkielmani tekemiselle lähtevät tutkimusaiheen tunnistetun merkityksellisyyden lisäksi siitä havainnosta, että tutkimusta aiheesta ei ole paljon. Pro graduni varsinaisesta aiheesta, sosiaalityön asiantuntijuudesta koulun oppilashuoltotyössä, ei näyttänyt olevan varsinaista tieteellistä tutkimusta juuri lainkaan, mutta opinnäytteitä aiheesta löytyy. Koska toimin itse koulukuraattorina, oma mielenkiinto aiheeseen on suuri. Olen työssäni huomannut, kuinka eri tavoin koulun sosiaalityön ajatellaan ilmenevän koulun oppilashuoltotyössä. On mielenkiintoista selvittää, miten aineistoni perusteella sosiaalityön asiantuntijuus ilmenee oppilashuoltotyössä ja miten aihetta on tutkittu aiemmin. Niin ikään tärkeää on tehdä näkyväksi aihepiirin sisältyvää tutkimuskatvetta ja sitä, millaista tutkimusta tulevaisuudessa tarvittaisiin koulun sosiaalityöhön liittyen.

4.2 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Kirjallisuuskatsaus on tutkimuksen tutkimusta, siinä kootaan tutkimuksien tuloksia, jotka ovat perusteena uuden tutkimuksen tuloksille. Se on Salmisen (2011, 5) mukaan systemaattinen, täsmällinen ja toistettavissa oleva menetelmä. Sillä voidaan tunnistaa, arvioida ja tiivistää tutkijoiden ja asiantuntijoiden julkaistu, valmiina oleva tutkimusaineisto. On huomioitava, että kirjallisuuskatsaus ei ole kirja-arvostelu tai tiivistelmä aineistoista. (Mt.)

Salminen (2011, 9) kertoo teoksessaan, että kirjallisuuskatsauksen tekemiselle on useita perusteita. Kirjallisuuskatsauksella voidaan kehittää olemassa olevaa teoriaa tai rakentaa myös uutta teoriaa. Sillä voidaan myös arvioida teoriaa tai rakentaa kokonaiskuvaa tietystä asiakokonaisuudesta. Kirjallisuuskatsauksella pyritään tunnistamaan ongelmia ja sillä voidaan kuvata jonkin tietyn teorian kehitystä historiallisesti. Salminen (2011, 9) kuvaa kahta lähestymistapaa, joilla kirjallisuuskatsausta voidaan kuvata. Ensimmäinen on intellektuaalinen historia, jolloin kirjallisuuskatsauksessa pidättäydytään oman tieteenalan alueella ja annetaan tieteenalan tutkijoiden tuottamasta aineistosta kehityskuva. Toinen tapa on poikkitieteellisempi, ideoiden historia. Siinä tutkimusongelman ideaa pyritään kuvaamaan niin, että sen kehitys voidaan esittää ilman, että välitetään tieteenalojen rajoista. (Mt.) Tässä tutkimuksessa on pyritty tunnistamaan, miten sosiaalityön asiantuntijuutta oppilashuollossa on aiemmin tutkittu sekä sitä, miten koulun sosiaalityön asiantuntijuus valitussa aineistossa ilmenee.

Kirjallisuuskatsaus voidaan liittää sosiaalityössäkin lisääntyneeseen näyttöön perustuvuuden vaateeseen. Kuten edellä mainitaan, kirjallisuuskatsaus on hyvä menetelmä kokoamaan ja arvioimaan aineistoa ja ilmiöitä. Healy (2014) puhuu teoksessaan sosiaalityön tarpeesta näyttöön perustuvuuteen. Healy kuvaa, kuinka tärkeää on tehdä tutkimusta metodilla, jolla on mahdollista saada luotettavaa tietoa sosiaalityön vaikuttavuudesta. Paasio (2017) kuvaa artikkelissaan, kuinka järjestelmällinen kirjallisuuskatsaus tai esimerkiksi meta-analyysi voisivat olla tiedon hyödyntämisen kannalta jopa tärkeämpiä, kuin uuden aineiston kerääminen. Oma ajatukseni kirjallisuuskatsauksen tekemiseen juontaa omaan mielenkiintooni selvittää, miten sosiaalityön asiantuntijuutta on tutkittu oppilashuollon kontekstissa, koska kokemukseni mukaan tutkimusta ei ole tehty montakaan. Tähän kiinnostukseen on vaikuttanut suurelta osin oma työni koulukuraattorina. Yleensä laadullinen tutkimus ei Paasion (2017) mukaan ole näyttöön perustuvan käytännön kannalta

kovin arvokasta, mutta kirjallisuuskatsaus voi olla juuri sitä, mitä näyttöön perustuva käytäntö sosiaalityössä tarvitsee. (Mt. 2017, 405–406; Mt. 2014, 24–29.)

Kangasniemen (2013, 4–5) artikkelin mukaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa neljään eri vaiheeseen. Nämä vaiheet ovat tutkimuskysymyksen muodostaminen, aineiston valitseminen, kuvailun rakentaminen sekä tuotetun tuloksen tarkastelu. Vaiheet muodostavat kokonaisuuden, joka voi edetä sekä hermeneuttisesti että päällekkäisesti suhteessa toisiinsa. Keskeinen tekijä kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on koko tutkimusprosessia ohjaava tutkimuskysymys. Onnistuessaan tutkimuskysymys on täsmällinen ja rajattu. Näin ilmiötä voidaan tarkastella syvällisesti. Toisaalta taas tutkimuskysymyksen ollessa väljä, voidaan ilmiötä tarkastella useista eri näkökulmista.

Salminen (2011, 12) kertoo kuvailevan kirjallisuuskatsauksen olevan yleiskatsaus ilman tiukkoja ja tarkkoja sääntöjä. Aineiston valintaa eivät rajaa metodiset säännöt, kuten systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa. Salminen (2011, 13) jakaa kuvailevan kirjallisuuskatsauksen kahteen muotoon. Narratiivinen kuvaileva kirjallisuuskatsaus on metodisesti kevyin kirjallisuuskatsauksen muoto. Sitä voi käyttää antamaan laajan kuvan käsiteltävästä aiheesta tai aiheen historiasta ja kehityskulusta. Narratiivisestakin katsauksesta voidaan erottaa kolme eri tapaa toteuttaa. Toimituksellinen katsaus on lyhyehkö kirjallisuuskatsaus, joka tukee esimerkiksi artikkelissa esiintyvää teemaa. Aineisto on suppea. Kommentoivat katsaukset taas herättelevät keskustelua ja synteesi saattaa olla puolueellinen, mutta ideana niissä onkin herättää keskustelua, eikä olla objektiivisia. Laajin narratiivisen katsauksen muoto on yleiskatsaus, joka Salmisen (2011, 13) mukaan onkin yleisin kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Se on laajempi prosessi verrattuna edelliseen kahteen kirjallisuuskatsauksen kuvailevaan muotoon. Siinä on tarkoituksena tiivistää aiempi tutkimus, analyysi on kuvaileva synteesi, jossa on ytimekäs ja johdonmukainen yhteenveto.

Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen aineisto ei ole Salmisen (2011, 13) mukaan käynyt läpi systemaattista seulaa, mutta tälläkin metodilla voi silti päästä johtopäätöksiin, jotka ovat kirjallisuuskatsauksen mukaisia. Kuvailevana tekniikkana narratiivisella katsauksella saadaan ajantasaista tutkimustietoa, mutta ei varsinaista analyttistä tulosta. Sitä käytetään tuottamaan esimerkiksi opiskelijoille ajantasaista tietoa. Sen johdattelevuuden ja puolueellisuuden vuoksi siitä ei ole tueksi esimerkiksi poliittishallinnolliselle päätöksen teolle.

Toinen kuvailevan kirjallisuuskatsauksen muoto on Salmisen (2011, 14) mukaan integroiva, jota käytetään, kun halutaan kuvata tutkittavaa asiaa monipuolisesti. Se on hyvä

tapa tuottaa tutkitusta aiheesta uutta tietoa. Integroiva katsaus menetelmänä antaa laajemman kuvan aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta, kuin systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Integroiva katsaus antaa mahdollisuuden kerätä aineistoksi suuremman otoksen. Sitä voidaan pitää myös osana systemaattista kirjallisuuskatsausta, narratiivisin piirtein. Kriittinen arviointi kuuluu integroivaan katsaukseen, toisin kuin narratiiviseen katsaukseen. Sitä voidaankin pitää yhdyssiteenä narratiivisen ja systemaattisen katsauksen välillä.

Hajanaisiin ja pirstaleisiin aiheisiin kuvaileva kirjallisuuskatsaus on hyvä valinta. (Kangasniemi 2013, 5). Kokemukseni mukaan muiden toimijoiden käsitys koulun sosiaalityön asiantuntijuudesta oppilashuoltotyössä on hyvin pirstaleista. Käsitteet vaihtelevat yksilöiden kokemusten ja olettamusten mukaan. Toisaalta koulun sosiaalityö on määritelty jo laissa hyvin tarkasti, samoin kuntien omissa oppilashuollon määritelmässä ja suunnitelmissa. Käsitteet koulun sosiaalityön asiantuntijuudesta käytännön tasolla ovat kuitenkin moninaisia. Kerään aineistoni perustuen kuvailevan kirjallisuuskatsauksen menetelmään. Päädyin kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen tutkimuskysymykseni vuoksi, koska kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on esimerkiksi selvittää, mitä ilmiöstä tiedetään, mitä ovat ilmiön keskeiset käsitteet ja niiden väliset suhteet. Kirjallisuuskatsaukseni on Salmisen (2011) määritelmien perusteella enemmän integroiva, mutta ei systemaattinen, vaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus.

4.3 Aineiston hankinta

Kangasniemi (2013, 5) kertoo artikkelissaan, että kuvailevaa kirjallisuuskatsausta ohjaa aineiston valinnassa tutkimuskysymys. Tutkimuskysymykseen vastaamiseksi on tarkoitus löytää mahdollisimman relevantti aineisto. Aineistoa valittaessa tulee esiin kuvailevan kirjallisuuskatsauksen luonne, joka tähtää aineiston ymmärtämiseen. Aineiston sopivuuden merkittävin kriteeri on, että aineiston avulla voidaan asiaa tarkastella ilmiölähtöisesti ja tarkoituksenmukaisesti, suhteessa tutkimuskysymykseen. Tuon pro gradu- tutkielman aineiston valinnassa esiin aiheiston luotettavuuden ja osuvuuden suhteessa tutkimuskysymykseen. Rajaan aineistoni sisäänotto- ja poissulkukriteerein ottaen tutkimuskysymykseni huomioon.

Taulukko 1: Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

	Sisäänottokriteeri	Poissulkukriteeri
Viitteen näkökulma	Koulun sosiaalityön asiantuntijuuden ilmeneminen oppilashuoltotyössä Suomessa	Muu kuin koulun sosiaalityön asiantuntijuuden näkökulma oppilashuoltotyössä Suomessa
Julkaisuajankohta	2012–2022	Julkaistu 2011 tai aiemmin
Kieli	Suomi tai englanti	Muu kieli
Julkaisutyyppi	Sosiaalityön tieteellinen, vertaisarvioitu tutkimusartikkeli, kirja tai väitöskirja, pro gradu	Muu kuin tieteellinen julkaisu tai pro gradu
Saatavuus	Luettavissa verkossa	Ei luettavissa verkossa

Määrittelin sisäänottokriteerit (ks. Taulukko 1) tutkimuskysymykseni kautta siten, että viitteen näkökulma täytyi liittyä koulun sosiaalityön asiantuntijuuden ilmenemiseen oppilashuoltotyössä Suomessa. Poissulkukriteeri siten oli se, että viitteen näkökulma liittyi johonkin muuhun, kuin sosiaalityön asiantuntijuuteen oppilashuoltotyössä. Julkaisuajankohdan sisäänottokriteeri määrittyi vuosiin 2012–2022, koska nykyinen oppilashuoltolaki tuli voimaan vuonna 2014. En keskity tutkielmassani aikaan ennen oppilashuoltolakia, koska oppilashuoltolaki on tutkielmani käsitteiden ja koulukuraattorin työn määrittelyn perusta. Laki määrittelee ensikertaa koulukuraattorin pätevyyden sosiaalityön asiantuntijuutta painottaen. Oppilashuoltolakiin perehdyttiin ja varauduttiin hyvissä ajoin ennen lain voimaantuloa, joten aikaväli 2012–2022 määrittyi lopulliseksi ajanjaksoksi. Suomen- tai englanninkieliset teokset ovat sisäänottokriteerini, koska nämä kielet hallitsen sujuvasti. Poissulkukriteerinä on muut kielet. Kokeilevia hakuja tehdessäni huomioin, että tutkimusta pro gradu -aiheestani on vähän. Väitöskirjoja oli ainoastaan kolme ja lissensiaatin töitä yksi. Tämän perusteella otin tutkimuksen aineistooni myös pro gradu -tutkielmia, joita taas löytyi aiheestani paljon enemmän.

Tein tutkielman aineiston haun Finnan kautta. Tehdessäni Lapin yliopiston informaation kanssa kokeilevia hakuja, päädyin siihen, että hakuja aineiston hankintaan voi olla kolme, kohdistuen väitöskirjoihin, artikkeleihin ja pro graduihin (ks. Taulukko 2).

Taulukko 2: Ensimmäisen vaiheen aineistohaut

Finna (väitöskirjat)	Finna (Artikkelit)	Finna (pro gradu)
Haku 20.3.2022 Hakulauseke: Sosiaalityö AND peruskoulu OR ylä- koulu OR alakoulu OR kou- lukuraattori OR oppilas- huolto Rajaukset: - julkaisuvuosi 2012- 2022 - väitöskirja <u>Haun tulos: 34 kpl viitteitä</u>	Haku 20.3.2022 Hakulauseke: Sosiaalityö AND peruskoulu OR ylä- koulu OR alakoulu OR kou- lukuraattori OR oppilas- huolto AND jufo Rajaukset: - julkaisuvuosi 2012- 2022 - jufo <u>Haun tulos: 51 kpl viitteitä</u>	Haku 20.3.2022 Hakulauseke: Sosiaalityö AND peruskoulu OR ylä- koulu OR alakoulu OR koulu- kuraattori OR oppilashuolto Rajaukset: - julkaisuvuosi 2012- 2022 - pro gradu - verkossa saatavilla <u>Haun tulos: 75 kpl viitteitä</u>

Ensimmäinen haku kohdistui väitöskirjoihin haulla: Sosiaalityö AND peruskoulu OR yläkoulu OR alakoulu OR koulukuraattori OR oppilashuolto. Viitteitä löytyi 32 kappaletta. Karsin viitteistä tuplat pois, jolloin viitteitä oli 26 kappaletta. Otsikoiden luennan perusteella viitteitä jäi jäljelle kaksi kappaletta. Otsikon tuli sisältää tutkimuskysymykseen liittyvää olennaista tietoa peruskoulun oppilashuollosta ja sosiaalityön asiantuntijuudesta tai koulun sosiaalityöstä. Luin vielä tiivistelmät ja sisällysluettelot, jolloin väitöskirjoista jäi tarkempaan tarkasteluun ainoastaan yksi teos.

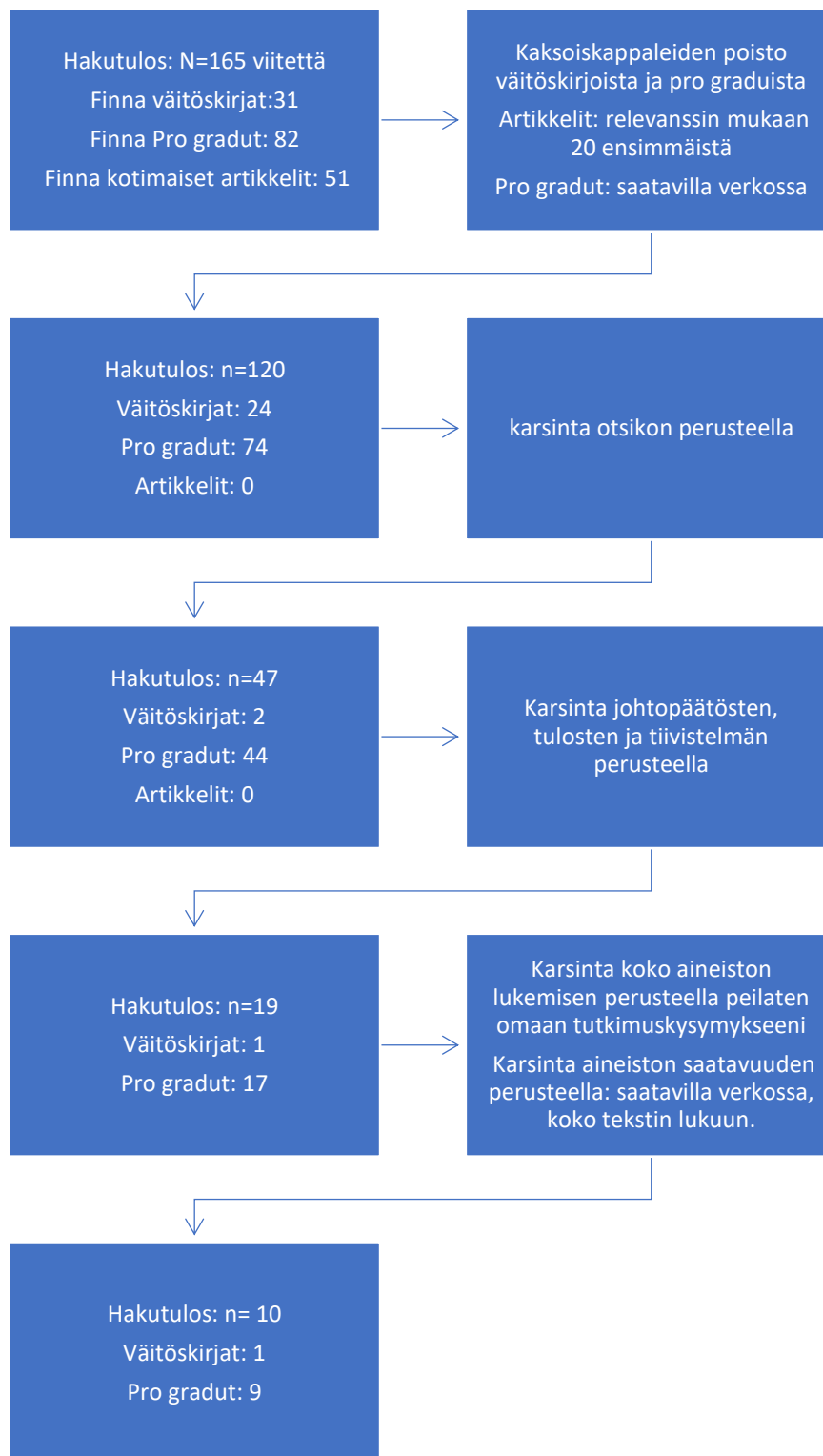
Seuraava haku koski artikkeleita, joilla on julkaisufoorumin arviointi. Tämän sain edellä mainittuun hakuun lisäämällä loppuun AND jufo. Haku Finnassa oli: Sosiaalityö AND peruskoulu OR yläkoulu OR alakoulu OR koulukuraattori OR oppilashuolto AND jufo. Viitteitä löytyi haulla 51 kappaletta. Otsikkotasolla rajatessani kävi ilmi, että mikään artikkeli ei sisältänyt sosiaalityön asiantuntijuutta oppilashuollon kontekstissa. Koska hakuni ei tuonut esiin enempää tutkimuskysymykseeni tai sen lisäkysymyksiin liittyviä relevantteja viitteitä, päätin laajentaa hakuni pro graduihin, jotka liittyvät tutkimuskysymykseeni. Hakuni Finnassa oli sama kuin edellisissä, lisäyksenä pro gradu. Haku toi 82 viitettä. Lisäsin rajaukseksi sen, että aineisto on saatavilla verkossa. Tuolloin hauksi muotoutui 76 viitettä. Otsikoiden perusteella pro graduista valikoitui 45 pro gradua tarkasteltavaksi. Näistä luin tiivistelmät, jonka jälkeen pro graduja oli 18. Aineisto oli tässä vaiheessa siten 19 tutkimusta tai tutkielmaa, mitkä päätyivät tarkempaan tarkasteluun

tuloslukujen osalta. Pyrin selvittämään, löytyykö tutkimuksesta joko suoraan tai tulkit-
tuna, määrittelyä sosiaalityön asiantuntijuudesta oppilashuollon kontekstissa.

Halusin vielä tehdä haun eri hakusanoilla, varmistaakseni, että minulta ei jää huomaamatta jotain kokeilevista hauista huolimatta. Keskustelin vielä kirjaston informaatikon kanssa ja päädyin tekemään kokeilevia hakuja eri hakusanoilla liittyen oppilashuoltoon, koulun sosiaalityöhön ja koulukuraattoreihin. Haut eivät tuoneet mitään uutta aineistoa. Tein hakuja myös englannin kielellä hakusanoilla school social work AND Finland ja näiden hakusanojen eri variaatioilla käyttäen yhdistäviä ”hipsuja” ja AND ja OR yhdistelmiä. Hauilla ei löytynyt Suomen oppilashuollon sosiaalityöstä tai koulukuraattorin työstä uutta aineistoa kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseeni. Aineistonhakuprosessi on esitetty kokonaisuutena kuvassa 1.

Käytin aineiston analyysissä apuna taulukointia, joka sisältää tutkimusten ja tutkielmien tekijöiden ja julkaisuvuoden lisäksi tiedon käytetystä aineistosta ja tutkimusmenetelmästä sekä laadun arvioinnin. Taulukosta löytyvät myös tutkimuksesta tunnistamani teemat, joiden avulla sosiaalityön asiantuntijuutta kuvataan oppilashuollon kontekstissa. Tämä taulukko (Taulukko 6) esitetään luvussa 5.1. Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta tehdessä, aineiston haussa on käynnissä jatkuva reflektointi suhteessa tutkimuskysymykseeni.

Kuva 1: Aineiston systemaattinen hakuprosessi

Aineistohakuja ja karsintaa tehdessäni, sekä lukiessani aineistoa kokonaan, huomasin, että osa aineistosta ei auennutkaan verkossa. Tämä siitäkin huolimatta, että sisäänottokriteerini oli pro graduissa se, että ne ovat saatavilla verkossa. Aineisto saattoi olla osaksi

verkossa tai sen käyttöä oli muutoin rajattu. Kuusi pro gradua jäi vielä tässä vaiheessa pois aineistosta. Viitteiden koko lukua tehdessä selvisi vielä myös, että neljä gradua ei sittenkään liittynyt tutkimuskysymykseeni, vaan käsittelivät muutoin koulun oppilashuoltoa.

Aineistoa silmäillessäni ja lukiessani koko tekstejä huomasin tutkimusten lähdeviitteistä yhden lisensiaatin tutkimuksen ja kaksi muuta teosta, joiden sisältö vastasi tutkimuskysymykseeni, mutta ei ollut mukana Finnan haussani. Tein myös haun Googlessa hakulausekkeella: koulun sosiaalityön asiantuntijuus, josta löytyi aineistooni vielä yksi pro gradu. (Ks. Taulukko 4.) Lopullinen aineistoni koostui 14 viitteestä (ks. Taulukko 3).

Taulukko 3: Lopullinen aineisto

väitöskirjat	1
lensiaatin työt	1
pro gradut	10
muut teokset	2
yhteensä	14

Taulukko 4: Systemaattisen haun ulkopuolelta aineistoon lisätyt viitteet

	Viite	Julkaistu	Tekijät	Luotettavuus
1	Koulun sosiaalityön asiakkuudet ja asiakasprosessit - kvantitatiivinen tutkimus espoolaisista peruskoululaisista kuraattoripalveluissa	2015	Pippuri, Terhi	Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus, käynyt läpi arviointiprosessin.
2	Sosiaalityön interprofessionaalinen asiantuntijuus- tapausesimerkinä koulun sosiaalityö	2018	Laitinen Merja, Kemppainen Tarja, Lakkala Suvi, Kauppi Arto, Veikanmaa Sari, Välimaa Miia, Turunen Tuija	Artikkeli teoksessa: Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus, vertaisarvioitu.
3	Yhdessä toimimalla kohti hyvinvointia koulua	2014	Toimittaneet Suvi Lakkala, Hennariikka Kangas ja Marja Pulju	Kookomateos Monitoimijuus koulussa-pilottihankkeen tuloksista
4	Sosiaalityön asiantuntijuus koulussa	2020	Parviainen, Eeva Maria	Pro gradu

Pohdin aineistoa kerätessäni ja tutkielman aihetta päättäessäni sitä, miten vähän tutkimusta aiheestani on. Pelkällä väitöskirja- tai lisensiaatintyön rajauksella aineistoni koko olisi ollut kaksi viitettä. Pohdinnan jälkeen oli perusteltua ottaa aineistoon myös pro graduja. Pro gradut ovat osa aineistoani, enkä käytä niitä lähteenä pro gradu- tutkielmani taustoittavassa osuudessa.

Pro gradut eivät ole varsinaisia tieteellisiä tutkimuksia, vaan opinnäytteitä, vaikkakin ne laaditaan tieteellisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti. Kuitenkin, vaikka pro gradujen tuottamaan tietoon tulee suhtautua tieteellisyyden näkökulmasta lähdekriittisesti, voivat Herber ym. mukaan väitöskirjat ja pro gradu- tutkielmat sisältää jopa enemmän yksityiskohtaista tietoa tutkittavasta kohteesta, kuin varsinaiset tieteelliset julkaisut (Herber & Barroso 2020, 418). Tämä rohkaisi ottamaan aineistooni myös pro gradu- tutkielmat niiden tiedollisen arvon vuoksi, mutta myös osoittamaan tieteellisen tutkimuksen katvetta sekä perustelemaan lisätutkimuksen tarvetta omasta aiheestani.

4.4 Aineiston analyysi

Pro gradu- tutkielmani on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, joka on laadullinen menetelmä. Analyysi tarkoittaa tutkittavan aineiston erittelyä ja jäsentelyä, tarkoituksenaan löytää vastaukset asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Laadullista tutkimusta on mahdotonta määrittellä yksiselitteisesti, sillä erilaisia analyysi- ja lähestymistapoja on paljon. Laadullisen tutkimuksen kohteena on yleensä jokin ajankohtainen kysymys, mutta sitä lähestytään vähemmän itsestään selvästi. Tutkielmani aihe sinänsä on itselle tuttu, koulun sosiaalityön asiantuntijuus oppilashuollossa, mutta miten sitä on tutkittu ja miten se ilmenee tutkimuksissa, on minulle uusi näkökulma aiheeseen. Laadullinen analyysi on aineiston tarkastelua. Sillä pyritään kertomaan, mitä aineisto kertoo ja sisältää sekä sitä, miten erilaiset asiat ilmenevät tutkimuksen aineistossa. Laadullinen tutkimus suosii empiirisiä aineistoja, mutta joskus myös numeerinen aineisto voi olla laadullisen tutkimuksen kohteena. Tuolloin tulkinta on kuitenkin laadullista. Laadullisessa tutkimuksessa voi esimerkiksi laskea nousevien teemojen esiintymistä aineistossa. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tulkitaan osana kontekstia, eikä irroteta sitä siitä. Aineistoon on myös läheinen, tarkasteleva suhde, jolloin tutkimuksessa kiinnitetään huomio pieniin yksityiskohtiin, joita aineistoon perehtyminen lähilukemisella tuo esiin. (Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja; Alasuutari 2011; Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa analyysin aluksi kootaan ja tiivistetään kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tuottamat keskeiset tulokset. Sen jälkeen tuloksia tarkastellaan suhteessa laajempaan käsitteeseen, tässä tapauksessa sosiaalityön asiantuntijuuteen. Tulosten tarkastelu on Kangasniemen (2013, 7) artikkelin mukaan kuvailevan kirjallisuuskatsauksen viimeinen vaihe. Siinä arvioidaan tutkimuksen etiikkaa ja luotettavuutta ja se sisältää pohdintaa menetelmällisesti ja sisällöllisesti. Olennaista on, että tuotettu tulos sisältää pohdintaa.

Analyysissäni olen koonnut aineistoni taulukkoon sitä pilkkoen ja ryhmitellen. Taulukosta (ks. Taulukko 5) voi havainnoida viitteen nimen, julkaisuvuoden, tekijät, luotettavuuden arvioinnin, teoreettisen näkökulman, teeman sekä otteita aineiston sisällöstä. Taulukoinnissa aineiston teemat nousivat esiin ja taulukoissa laskin myös teemojen esiintymiskerrat. Laadullisen tutkimuksen on mainittu Juhilan mukaan olevan aineistovetoinen, tarkoittaen, että aineisto on se, mistä lähdetään liikkeelle. Tulokset nousevat aineistosta, jonka jälkeen niitä vertaillaan sekä teoriaan että tutkimustuloksiin. (Juhila 2022; Tuomi & Sarajärvi 2018, 105–107.) Alla on esimerkki taulukoinnista, jossa on eriteltynä se tieto, mitä analyysivaiheessa keräsin viitteistä, jotka systemaattisella haulla olin valinnut aineistoksi.

Taulukko 5: Esimerkki teemoittelusta

Viite	Julkaisu- vuosi	Tekijä(-t)	Luotetta- vuus	Menetelmät	Teema(-t)	Aineistoesi- merkki
Yhteisöllisyyden asiantuntijat-Kainuun koulukuraattorit sosiaalityön asiantuntijoina peruskoulun yhteisöllisessä oppilashuollossa	2020	Mannila, Aki	Pro gradu	laadullinen haastattelututkimus	moniammatillisuus, psykososiaalinen työ, rakenteellinen sosiaalityö	”Kuraattorin keskeisin tehtävä on tukea koulun perustehtävän toteutumista. Kuraattorin työ perustuu sosiaalityön tietoihin, taitoihin ja menetelmiin, kuten keskusteluun, vuorovaikutukseen, yksilön ja yhteisön välisen suhteen tarkasteluun sekä rakenteiden epäkohtien havainnointiin.” s.2

Teemoittelulla pyrin tuomaan aineistostani esiin erityisesti toisen tutkimuskysymykseni kannalta oleellisia seikkoja (Eskola & Suoranta 2008, 174; Tuomi & Sarajärvi 2018, 105–107). Teemoitteluni oli aineistolähtöistä ja tutkielmassani se nosti teemojen lisäksi esiin myös sen, miten teemojen sisällöt olivat verrattavissa toisiinsa. Analyysissä teemat nousivat esiin, niiden sisältöjä vertaillaan, mutta myös vuoropuhelua teorian ja empirian välillä on oltava. (Mt. 175.) Teemoitteleva analyysini oli lähtökohtaisesti aineistolähtöistä, mutta analyysin edetessä huomasin, että teemat syntyivät sosiaalityön asiantuntijuutta koskevan tutkimus- ja teoriakirjallisuuden pohjalta, jolloin analyysi on teoriaohjaavaa teemoittelua.

Tutustuin lopulliseen aineistoon lukemalla sen huolellisesti läpi pitäen mielessäni myös tutkimuskysymykseni siitä, miten aihettani on aiemmin tutkittu. Tein aineistostani taulukon (ks. Taulukko 6, sivulla 34), jonka sisältö on avattu edellisessä luvussa aineiston haun kuvaamisen yhteydessä. Päädyin teemoitteluun metodina lukiessani aineistoa tarkemmin. Teemat nousivat aineistosta kuin itsestään, mikä teki teemoittelusta luonnollista ja se auttoi sekä hahmottamaan aineistoni sisällön paremmin, että huomioimaan pääteemat sekä alateemat. Tutkielmani aineiston analyysissä nousi neljä pääteemaa, jotka vastaavat toiseen tutkimuskysymykseeni siitä, miten sosiaalityön asiantuntijuus nähdään oppilashuollossa. Pääteemaksi aineistosta nousi sosiaalityön asiantuntijuuden ilmeneminen *kokonaisvaltaisena* työnä. Alateemoiksi nousivat: *Monialaisuus/-ammattillisuus, Psykososiaalinen työ, Ennaltaehkäisevä työ ja Rakenteellinen työ*. (Ks. Kuva 2 sivulla 37.)

Teemat syntyvät Kosken (2020) mukaan aineiston lukemisella, kun teemat keskustelevat teorian kanssa. Aineistoni perustuu käsitteellisteoreettiseen lähtökohtaan, jossa sosiaalityön asiantuntijuuden teoreettinen viitekehys koulun oppilashuollon kontekstissa, on teemojen ydintä. (Mt. 2020, 161.)

4.5 Tutkimuksen eettisyys

Puusa ja kumppanit (2020) toteavat, että laadullisen tutkimuksen luotettavuus voidaan tiivistää kolmeen käsitteeseen, jotka ovat uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. Näiden määrittely on vaikeaa yksiselitteisesti, mutta kaikki kolme takaavat tutkimukselle pohjan. Uskottavuus tutkimuksessa tarkoittaa tutkimusaineiston asianmukaista keräämistä ja analyysiä ja sitä, että tutkimuksen tulokset hyväksytään todeksi. Lukijat tulee vakuuttaa siitä, että tutkimuksen asiat ovat oikeita ja ne on kuvattu asianmukaisesti. Luotettavuus tutkimuksessa on tutkijan ammattitaidon perustelua sillä, miten tutkija on pystynyt valitsemaan ja käyttämään oikeita lähestymistapoja menetelmiseen, jotta saa vastauksen tutkimuskysymykseen ja ratkaisee tutkimusongelman. Eettisyys on sitä, että tutkija on kyennyt noudattamaan eettisiä periaatteita koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimus ei saa koskaan aiheuttaa haittaa sen kohteena oleville ihmisille tai muille tutkimukseen liittyville tahoille. (Mt 2020, 166–168; Kuula 2011, 35.)

Aloittaessani pro gradu -tutkielman prosessia, tutustuin Lapin yliopiston verkkosivuilla yliopiston eettisiin periaatteisiin liittyen tutkimuksen tekemiseen vastuullisesti. Kävin ohjeet lävitse todeten, että aineistoni ei ole sinänsä sensitiivistä, eikä se sisällä henkilöihin suoraan kohdistuvaa materiaalia, enkä tarvinnut esimerkiksi tietosuojaa koskevia suostumuksia tai tutkimuslupaa. (Lapin yliopisto 2022.) Olen ottanut tutkimusprosessissa alusta asti huomioon aineiston keräämisen tarkan dokumentoinnin jatkuen analyysiin tekemiseen ja tulosten esittelyyn. Tein kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen systemaattisen aineistohaun Lapin yliopiston informaattikon avulla, toistin aineiston haun useasti, jolloin päädyin aineiston keruun olevan tutkielmani uskottavuutta tukeva. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus menetelmänä kävi hyvin aiheeseeni, mutta tutkimuskysymys muokkautui tutkimusprosessin edetessä tutustuessani aineistoon, kuten kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa kuuluukin tapahtua. Aineistoni koostuu tieteellisistä tutkimuksista, artikkeleista ja pro gradu -tutkielmista. Kyseessä on aineisto, jolla selvitin tutkimusongelmaani siitä, miten sosiaalityön asiantuntijuutta on tutkittu oppilashuollossa ja millä tavoin sosiaalityön asiantuntijuus ilmenee aineistossani. Analysoin aineistoni teemoittelun avulla, mikä nousi luontevasti menetelmäksi aineistosta nousevien selkeiden teemojen vuoksi.

Kuten on todettu, etiikka on kuljettava koko tutkimuksen ajan mukana. Koska kuvaileva kirjallisuuskatsaus on menetelmällisesti väljä, on tärkeää raportoida valinnat tarkasti ja perustellen. Eettisyys tulee ottaa huomioon myös tutkimuskysymyksen muotoilussa, jotta valittu näkökulma tulee esiin. Aineistoa valittaessa ja analysoinnissa tutkimusetiikan

noudattaminen korostuu raportoinnin oikeudenmukaisuuden, rehellisyyden ja tasavertaisuuden kannalta. Koko tutkimusprosessin läpi eettisyys ja luotettavuus ovat tiiviisti sidoksissa toisiinsa, mikä saavutetaan tutkimuksen läpinäkyvällä ja johdonmukaisella etenemisellä. Menetelmällisyyden tarkka kuvaus on eettisyyden kannalta tärkeää. Luotettavuuden arvioinnin keskeinen asia on se, miten aineiston perusteet on kuvattu. (Kangasniemi 2013, 7–8).

Tutkimusprosessissa pidin aktiivisesti mielessäni tutkielmani aiheen, jota peilasin aineiston hakuprosessissa ja analyysissä koko ajan aineistooni. Jotta tutkielmani aineisto olisi mahdollisimman avoin, tein analyysin ja avoimuuden tueksi taulukointia eri analyysivaiheissa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) kertoo oppaassaan, kuinka tieteen avoimuus on edellytys sekä tieteen edistymiselle, että sen kriittiselle arvioinnille. Oppaassa puhutaan aineiston avoimuudesta ja saatavuudesta, jota olen toteuttanut tutkielmani hakuprosessin tarkalla kuvauksella, sisältäen tarkat hakulausekkeet. Pidin mielessäni aineiston haun dokumentoinnissa, että aineistoni on saatavilla tarkalla dokumentoinnilla kaikille. (Mt. 2019, 13.) Olen noudattanut hyvän tieteellisen käytännön periaatteita noudattamalla huolellisuutta, rehellisyyttä ja tarkkuutta. Olen kunnioittanut tutkielmani aineistoa, noudattanut tarkkaan tieteellisen kirjoittamisen ohjeita esimerkiksi lähdeviittausten osalta. Omaan tutkijan paikkaani liittyen olen myös avoimesti kertonut olevani tutkimusaiheessani keskimääräistä syvemmin sisällä työskennellessäni itse koulukuraattorina. Eettisyys on myös laadullisuutta, laadullisuus on luotettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 152–158.)

5 Tutkimuksen tulokset

5.1 Sosiaalityön asiantuntijuutta oppilashuoltotyössä koskeva tutkimus Suomessa

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli: Millaista tutkimusta Suomessa on tehty sosiaalityön asiantuntijuudesta oppilashuoltotyössä? Aineistoni perusteella tutkimusta on tehty vähän ja suoraan sosiaalityön asiantuntijuutta oppilashuollossa ei ole tutkittu ollenkaan.

Kaikki viitteet, joita kuvaileva kirjallisuuskatsaus systemaattisella haulla tuotti, olivat yhteiskuntatieteen alalta. Ennen koko tekstin lukemista aineistossa oli myös kasvatustieteiden pro graduja, mutta lukiessani näitä tarkemmin, kävi nopeasti ilmi, että sosiaalityön asiantuntijuutta ei näissä käsitelty juuri lainkaan. Oppilashuollon työtä yleensä ja moniammatillisuutta käsiteltiin näissä kasvatustieteiden pro graduissa enemmän.

Tieteellisen, vertaisarvioidun tutkimuksen määrä jäi aineistohauissa vähäiseksi. Väitöskirjoja, jotka ovat käyneet läpi avoimen vertaisarvioinnin, löytyi aineistooni yksi, lisen-siaatin töitä samoin. Myös lisen-siaatin tutkimukset käyvät läpi tarkan asiantuntijoiden arviointiprosessin. Otin aineistooni myös yhden hankeraportin sekä yhden artikkelin. Artikkelin oli vertaisarvioitu tutkimusartikkeli. Loput 10 aineistostani olivat pro graduja.

Menetelmällisesti aineistossani korostui laadullinen tutkimusote. Terhi Pippurin (2015) lisen-siaatin työ oli aineiston ainoa määrällinen tutkimus, jossa tarkastelun kohteena oli kuraattorin asiakasrekisteri, ei asiakaskirjaukset sisältöineen. Kaikki muut viitteet olivat laadullisia tutkimuksia.

Tutkimusaineistojen hankinta aineistoni tutkimuksissa perustui suureksi osaksi haastatteluihin. Yhdessä aineistoni viitteessä aineistona oli käytetty asiakirjoja ja raportteja, kahdessa aineistona oli oppilashuoltolaki. Yhdessä viitteessä aineisto koostui kuraattorin asiakaskirjauksista. Kahdeksan viitettä perustui haastatteluaineistoon.

Ajallisesti tutkimusaineiston julkaisuvuodet jakautuivat tasaisesti. Kaksi viitettä oli julkaistu vuosina 2013, 2014 ja 2015. Yksi viite oli julkaistu vuonna 2017, 2018 ja 2019. Kolmen viitteen julkaisuvuosi oli 2020, ja kahden viitteen vuosi 2021. Järjestin viitteet taulukkoon niiden tieteellisyyden / luotettavuuden perusteella siten, että vertaisarvioitu tutkimusartikkeli sijoittui ensimmäiseksi ja tämän jälkeen tulivat väitöskirja, lisen-siaatin tutkimus, hankeraportti ja lopuksi pro gradu -tutkielmat.

Taulukko 6. Koonti koko tutkimusaineistosta (n=14)

	Viite	Julkaisu- vuosi	Tekijä(-t)	Luotettavuus	Menetelmät	Teema(-t)
1	Sosiaalityön interprofessionaalinen asiantuntijuustapausesimerkinä koulun sosiaalityö	2018	Laitinen Merja, Kempainen Tarja, Lakkala Suvi, Kauppi Arto, Veikanmaa Sari, Välimaa Miia, Turunen Tuija	Tutkimus-artikkeli	Laadullinen tulkitseva ja ymmärtävä tutkimusote. Aineistona kysely avovastauksilla, ryhmähaastattelu, oppilashuollon tiimin reflektiivinen ryhmäprosessi.	kokonaisvaltaisuus, moniammatillisuus, ennaltaehkäisevyys
2	Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalityössä	2015	Perttula, Rauno	Väitöskirja	Laadullinen tutkimus. Aineistoina on ministeriöiden laatimia asiakirjoja, sanomalehtikirjoituksia sekä eläytymismenetelmällä tuotettuja opiskelijahuoltoryhmien tarinoita.	kokonaisvaltaisuus, psykososiaalinen työ
3	Koulun sosiaalityön asiakasprosessit - kvantitatiivinen tutkimus espoolaisista peruskoululaisista kuraattoripalveluissa	2015	Pippuri, Terhi	Lisensiaatin tutkimus	Määrällinen tutkimus. Aineistona kuraattorin asiakasrekisteri. Kokonaistutkimus ja poikittaistutkimus.	kokonaisvaltaisuus, moniammatillisuus, ennaltaehkäisevyys
4	Yhdessä toimimalla kohti hyvinvoivaa koulua	2014	Toimittaneet Suvi Lakkala, Henna-riikka Kangas ja Marja Pulju	Hanke-raportti	Ei tutkimus. Teos kokoaa yhteen Monitoimijuus koulussa - pilottihankkeen tulokset.	moniammatillisuus, psykososiaalinen työ
5	Koulukuraattori kouluhyvinvoinnin edistäjänä yksilökohtaisessa oppilashuollossa	2017	Volanen, Mari	Pro gradu	Laadullinen tutkimus. Aineistona kuraattorin asiakaskirjaukset.	psykososiaalinen työ
6	Koulukuraattori yläkoululaisen tukena	2014	Ikonen, Satu	Pro gradu	Laadullinen haastattelututkimus.	moniammatillisuus, ennaltaehkäisevyys, psykososiaalinen työ

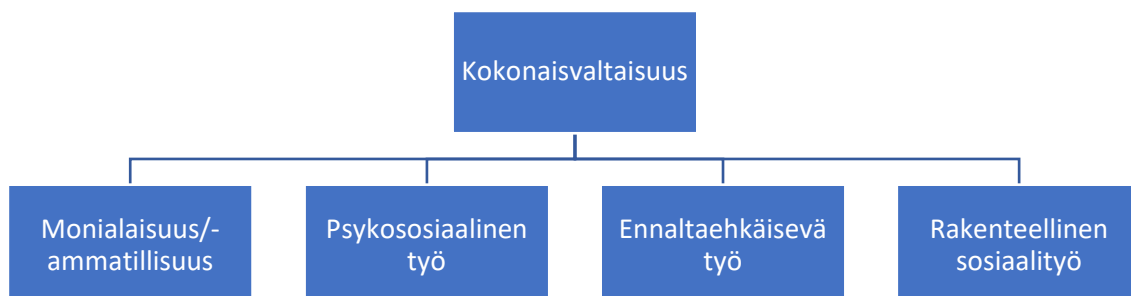
7	Sosiaalityön arvot oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa	2019	Eskolin, Niina	Pro gradu	Laadullinen tutkimus. Aineistona oppilashuoltolaki.	kokonaisvaltainen, moniammatillinen, psykososiaalinen työ
8	Lasten hyvinvoinnin moniammatillinen tukeminen koulussa: laadullinen tapaustutkimus oppilashuoltoryhmän käsitksistä	2013	Niskala, Minna	Pro gradu	Laadullinen tapaustutkimus. Aineistona oppilashuollon temaattinen keskustelu ja muut hankkeen materiaalit.	psykosiaalinen työ, moniammatillisuus
9	Yhteisöllisyyden asiantuntijat- Kainuun koulukuraattorit sosiaalityön asiantuntijoina peruskoulun yhteisöllisessä oppilashuollossa	2020	Mannila, Aki	Pro gradu	Laadullinen haastattelututkimus.	moniammatillisuus, psykososiaalinen työ, rakenteellinen sosiaalityö
10	Yhteisöllistä oppilashuoltoa vai oppilaista huolehtimista yhdessä	2021	Rounikko, Susanne	Pro gradu	Laadullinen haastattelututkimus. Aineistona ryhmähaastattelut.	ennaltaehkäisevä työ, rakenteellinen sosiaalityö
11	Yhteisöllinen opiskeluhoito koulukuraattoreiden näkökulmasta	2020	Salmela, Venla	Pro gradu	Laadullinen tutkimus. Aineistona temahaastattelu, yksilöhaastattelut.	ennaltaehkäisevä työ
12	”Yks plus yksi on enemmän kuin kaksi”: koulukuraattorien näkemyksiä asiantuntijuudesta moniammatillisessa yhteistyössä	2013	Hännikäinen, Päivi	Pro gradu	Laadullinen tutkimus. Aineistona ryhmähaastattelut.	moniammatillisuus
13	Koulun sosiaalinen tehtävä oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa	2021	Marjamäki, Hanna	Pro gradu	Laadullinen tutkimus. Aineistona oppilashuoltolaki.	moniammatillisuus, ennaltaehkäisevä työ, rakenteellinen sosiaalityö
14	Sosiaalityön asiantuntijuus koulussa	2020	Parviainen, Eeva Maria	Pro gradu	Laadullinen haastattelututkimus. Aineistona yksilöhaastattelut.	kokonaisvaltaisuus, moniammatillisuus, psykososiaalinen työ

Vaikka tutkimusta sosiaalityön asiantuntijuudesta oppilashuollossa on vähän, yllätyin, kuinka moninaista tutkimusta ja tutkielmia on tehty. Koulun sosiaalityön asiantuntijuutta on tutkittu sekä yksilöllisen oppilashuoltotyön, yksilöllisen oppilaan näkökannalta, mutta myös yhteisöllisen työn kannalta. Pro gradu tutkielmat antoivat aineistooni monipuolisen kattauksen tämän hetkisestä oppilashuollon sosiaalityön tarpeesta ja merkityksestä, mutta myös siitä, kuinka aihetta voisi tutkia vielä tarkemmin.

5.2 Sosiaalityön asiantuntijuuden keskeiset teemat oppilashuoltotyössä

Analysoin aineistoni teemoittelun avulla, pitäen mielessäni toisen tutkimuskysymyksen: Millaisena sosiaalityön asiantuntijuus ilmenee oppilashuoltotyön tutkimuksessa? Aineistoa lukiessa ja teemoittelussa nousi esiin yksi pääteema ja neljä alateemaa. Pääteemaksi nousi *kokonaisvaltaisuus*. Kokonaisvaltaisuuden alateemoiksi aineistosta nousi: *monialaisuus/-ammattillisuus*, *psykososiaalinen työ*, *ennaltaehkäisevä työ* ja *rakenteellinen sosiaalityö*.

Kuva 2: Pääteema ja alateemat

Avaan sosiaalityön asiantuntijuuden oppilashuollon kontekstissa teemojen avulla. Teemat limittyvät toisiinsa, ovat toistensa osia ja yhdistävät toisensa, mutta on silti selkeästi hahmotettavissa aineistostani erillisinä teemoina. Avaan seuraavaksi ensin pääteeman ja sen jälkeen kunkin alateeman siinä järjestyksessä missä määrin niihin liittyviä mainintoja oli aineistossa. Käytän suoria aineistositaatteja tekemieni tulkintojen pätevöittäjänä ja havainnollistajana. Kaikki nimeämäni teemat näyttäytyvät merkityksellisenä koulun sosiaalityön asiantuntijuuden oppilashuoltotyössä näkökulmasta.

Kokonaisvaltaisuus

Sosiaalityön asiantuntijuus oppilashuollossa ilmeni aineistossani kokonaisvaltaisen työotteen hallintana. Koulukuraattori nähtiin oppilashuollon työntekijöistä sellaisena ammattilaisena, joka kokoaa oppilaan tilanteen yhteen ja ymmärtää oppilaan osana hänen omia systeemejään sekä koulussa että kouluajan ulkopuolella. Toisaalta kokonaisvaltaisuus näkyi aineistossani ymmärryksenä koko yhteiskunnan ja toimijoiden kokonaisvaltaisuudesta. Esimerkiksi Mannila (2020) kuvaa sitä pro gradussaan näin:

”Kuraattorin näkemystä tarvitaan usein myös oppilaan sosiaalisen tilanteen arvioimisessa. Työryhmissä saatetaan käsitellä myös nimettömästi luokkien yleistilannetta kuten työrauhan toteutumista tai poissaolojen määrää. Tarvittaessa yksittäisen oppilaan tilanteeseen puututaan yksilökohtaisen oppilashuollon menetelmin. (Mannila, 2020, 43.)”

”Kuraattorin keskeisin tehtävä on tukea koulun perustehtävän toteutumista. Kuraattorin työ perustuu sosiaalityön tietoihin, taitoihin ja menetelmiin, kuten keskusteluun, vuorovaikutukseen, yksilön ja yhteisön välisen suhteen tarkasteluun sekä rakenteiden epäkohtien havainnointiin. (Mannila, 2020, 2.)”

Sekä yksittäisen oppilaan kokonaistilanne että koko kouluyhteisön kokonaistilanne näyttyi yhdeksi kuraattorin työn keskeiseksi asiantuntijuuden kulmakiveksi. Sosiaalityön asiantuntijuus ja professio on koota yhteen kokonaisvaltainen ymmärrys vaikuttavista tekijöistä, oli sitten kyse yksilöstä tai yhteisöstä.

”Koulun sosiaalityöllä pyritään tukemaan lasta ja nuorta kokonaisvaltaisesti tarkoituksena vaikuttaa myönteisesti hänen oppimiseensa ja hyvinvointiinsa. Siinä pyritään vastaamaan lasten ja nuorten todellisiin tarpeisiin paneutumalla heidän tilanteisiinsa yksilöllisesti. Lapsen ja nuoren tilanteessa nähdään tärkeänä perheen, verkoston ja kouluyhteisön merkitys ja se huomioidaan työskentelyssä tekemällä yhteistyötä näiden tahojen kanssa lapsen ja nuoren edun mukaisesti. Koulun sosiaalityöntekijät osallistuvat lisäksi koko koulun henkilökunnan kanssa yhdessä tehtävään yhteisölliseen työhön koulu yhteisön hyvinvoinnin edistämiseksi. Yhteisöllistä työtä tehdään koulun sosiaalityössä kuitenkin sen mukaan, miten aikaa yksilökohtaiselta työltä jää, koska tarve yksilökohtaiselle työlle on suuri. Koulun sosiaalityöntekijät tekevät yhteisöllistä, mutta myös yhteiskunnallista

työtä rakenteellisella työotteella, jolloin he pyrkivät vaikuttamaan järjestelmän sekä rakenteiden tasolla lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin.”
(Parviainen 2020, 54.)

Parviainen (2020) tuo gradussaan esiin kokonaisvaltaisuuden tärkeyden sekä yksilöllisessä että yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä. Jotta kokonaisvaltaisuus toteutuisi, on tehtävä moniammatillista työtä sekä ymmärrettävä asioiden ja tilanteiden pirstaleisuus ja rakenteiden merkitys. Ihminen on kokonaisuus, jota ympäröivät systeemit, joissa yksilö elää ja toimii. Toisaalta taas yhteiskunta systeemeineen on hyvin kokonaisvaltaisesti käsitettävä, jotta voisi ymmärtää sen rakenteita ja merkityksiä toisiinsa nähden. Hännikäinen (2013, 64) tuo esiin yksilön kannalta kokonaisvaltaisen työotteen merkitystä kuraattorityössä. Jotta oppilas saisi oikeanlaiset palvelut ja tuen, on tehtävä kokonaisvaltaista työtä ja selvitystä oppilaan tilanteesta. Tällä avoimella työotteella ehkäistään myös päällekkäistä työtä eri toimijoiden kesken.

”Kokonaisvaltaista asiantuntijuutta syntyi dialogissa ja ryhmässä. Organisaatioiden välinen yhteistyö ja työparityöskentely moniammatillisena työskentelymuotona synnyttivät asiantuntijuutta, joka loi tilaa ja antoi mahdollisuuden uuden oppimiselle, yhteiselle dialogille ja työn reflektoinnille yhdessä.” (Hännikäinen 2013, 62.)

Kokonaisvaltaisuus on koulun sosiaalityön asiantuntijuuden yhteen kokoava voima. Se kokoaa eri ammattilaiset yhteen käyttämään oman alan asiantuntijuuden parhaita puolia yhteisen tavoitteen eteen. Tämä näkemys tulee esiin Laitisen ja kumppaneiden (2018) artikkelista *Sosiaalityön interprofessionaalinen asiantuntijuus- tapausesimerkinä koulun sosiaalityö*, jossa kokonaisvaltaisuus kytkeytyy koko kuraattorityön moninaisuuteen nostamalla sosiaalityön asiantuntijuuden roolin moniammatillisessa ja monialaisessa työssä koulussa merkittäväksi nimenomaan kokonaisuuden ymmärtäjänä.

”Kokonaisvaltaisuuteen nojaavan työskentelyotteen tuominen osaksi koulun monialaista yhteistyötä vaatii sosiaalityöntekijöiltä holistisen työotteen sisällön ja merkityksen kuvaamista toisille toimijoille. Se on myös keskeinen asia sosiaalityöntekijän juridisen position konkretisoimisessa sosiaalihuoltolain asettamien vaatimusten mukaisesti.” (Laitinen ym. 2018, 168.)

Tutkielmani aineiston mukaan kokonaisvaltainen käsitys ja ymmärrys, mutta myös toimijuus, on sosiaalityön asiantuntijuuden ydintä. Perttula (2015) kiteyttää kokonaisvaltaisen työskentelyn kriittis-reflektiiviseen näkökulmaan, jonka hän perustaa systeemiteoreettiseen ymmärrykseen.

”Kriittinen reflektiivisyys voi tarkoittaa kuraattorin työssä pyrkimystä systeemiteorian mahdollistamaan kokonaisvaltaiseen näkökulmaan, jossa opiskelijan elämää tulkitaan ja ymmärretään verkostojen välisissä suhteissa muodostuvana kokonaisuutena, johon erilaisilla valtakäytännöillä, tiedon muodoilla ja totuuksilla on ollut omat vaikutuksensa.” (Perttula 2015, 90.)

Monialaisuus, moniammatillisuus

Aineistoni viitteissä kokonaisvaltaisuuden pääteeman alla korostui eniten sosiaalityön asiantuntijuutta määritettäessä moniammatillinen työ, monialainen työ, monitoimijuus verkostotyö sekä yhteistyö yli ammattirajojen. Laitinen ja kumppanit (2018) toivat artikkelissa *Sosiaalityön interprofessionaalinen asiantuntijuus- tapausesimerkinä koulun sosiaalityö* esiin monialaisen yhteistyön olevan lain mukaan sosiaalityön ydintehtävä.

”Monialainen yhteistyö ja verkostotyö ovat keskeisiä sosiaalityön työmuotoja. Asiakasprosessien sekä verkostojen johtaminen ja koordinointi ovat sosiaalihuoltolain 41§:n mukaisesti sosiaalityöntekijöiden työn ydintä. Ne vaativat vahvoja vuorovaikutustaitoja ja kykyä moniääniseen vuorovaikutukseen eri toimijoiden kanssa.” (Laitinen ym. 2018, 171.)

Teemoittelun ohessa tein omaa taulukointia teemojen ilmenemislukumääristä, ja monialaisuutta esiintyi aineistossa eniten. Monialainen työ on koulukuraattorin työn kulmakivi, mutta toteutuakseen se tarvitsee tahtotilan koko oppilashuollon ja koko koulun henkilöstön osalta, unohtamatta oppilaan tahtoa monialaiseen työskentelyyn. Moniammatillinen työskentely nähtiin tavoitteellisena toimintana, jossa eri ammattien edustajat tuovat oman osaamisensa kaikkien käyttöön jonkin yhteisen asian hyväksi. Moniammatillinen työskentely tuo mahdollisuuden ymmärtää paremmin sekä omaa että toisten asiantuntijuutta.

”Kouluympäristössä opetusalan ja sosiaalityön ammattilaisten yhteinen, jaettu työ auttaa näkemään koulumaailmaa uusista näkökulmista ja luo

mahdollisuuden rakentaa kokonaan uutta tietoa, jota kumpikaan asiantuntija ei yksin pysty tuottamaan. Tieteidenvälinen ja ammattirajat ylittävä toiminta lisää tietoisuutta tieteen- ja ammattialojen välillä ja tuo mukanaan uutta ymmärrystä omasta ja toisten asiantuntijuudesta.” (Turunen ym. 2014, 40.)

Moniammatilliseen ajatteluun ja monitoimijuuteen yhdistyi ilokseni myös yksilötyön pääasia, eli oppilas ja tämän huoltajat ja lähi-ihmiset. Moniammatillisessa työskentelyssä yksilön osallisuus voi jäädä varjoon ja eri ammattiryhmien edustajat voivat tehdä työtä unohtaen itse päähenkilön ja hänen läheisensä. Erityisesti Turunen ym. (2014) toivat esiin hankeraportissaan näkökulman, jossa monitoimijuuden keskiössä yhdenvertaisena toimijana on myös lapsen ja heidän perheensä. Perheen jäsenet ovat oman perheensä asiantuntijoita, joiden näkemyksiä ilman ei saada toivottua muutosta aikaan. Koulukuraattori nähtiin aineistossani usein tämän moniammatillisen ryhmän kokoojana, mikä tuo esiin epäsuorasti sen, että koulukuraattori nähdään usein oppilashuoltohenkilöstön palveluosajana. Koulukuraattori on usein se, joka tietää paikalliset palvelut sekä kunnalliselta, että kolmannelta sektorilta, osaa yhdistää toimijoita ja asioita toimimaan yhdessä. Tätä näkökulmaa edusti esimerkiksi yhdessä toimimalla kohti hyvinvoivaa koulua- hankkeen raportti:

”Myös lasten ja heidän perheidensä rooli muuttuu toiminnan kohteena olemisesta aktiiviseksi oman elämän ja tilanteen asiantuntijaksi, jolla on tärkeä osa koulun hyvinvointityössä. Monitoimijuudessa tavoitellaankin jaettava asiantuntijuutta, johon liitetään myös lasten ja heidän perheidensä asiantuntijuus.” (Turunen ym. 2014, 40.)

Koulukuraattorin työssä moniammatillisuuden yksi muoto on olla tukena opetushenkilöstölle tai muille koulun toimijoille oppilaiden asioissa. Konsultaatio on myös oppilashuoltolain velvoittamaa, kun se koskee pedagogista tukea. Kuten Pippurin (2015) lissiaatin työstä käy ilmi, usein koulukuraattorin työ on koulun sisällä olevaa monialaista työskentelyä opetusjärjestelyjen tai oppilaan tuen tarpeeseen liittyvää yhteistä työtä, jotta oppilaan koulunkäynti sujuisi mahdollisimman hyvin.

”Kuraattorit tekevät oppilaiden asioissa paljon moniammatillista yhteistyötä koulun sisällä. Se tarkoittaa esimerkiksi tilanteita, joissa oppilaan koulunkäyntijärjestelyjä suunnitellaan yhdessä erityisopettajan tai oppilaanohjaajan kanssa. Kuraattorit tekevät moniammatillista yhteistyötä monella tasolla.” (Pippuri 2015, 86.)

Suuri osa konsultaatiosta on kuitenkin muihin haasteisiin liittyvää tai ei puhtaasti pedagogista. Tämä moniammatillisen työn muoto on vähemmän esillä, mutta se on suuressa roolissa koulujen arjessa ja yksi koulukuraattorin työn tehtävistä. Rauno Perttula (2015) muotoilee väitöskirjassaan tämän kaltaisen moniammatillisen työn *kartoittavaksi sosiaalityöksi*. Tällä hän tarkoittaa myös palvelujen asiantuntijaa, mutta myös tukea eri ammatikuntien edustajille koulussa.

”Näin ollen kuraattorin asiakkaita ovat myös opettajat ja mahdolliset muut henkilökunnan jäsenet, joiden kanssa kuraattori käy keskustelua erilaisissa ongelmatilanteissa tapaamatta välttämättä itse vielä lainkaan kyseistä opiskelijaa.” (Perttula 2015, 96.)

Aineistosta nousi esille myös koulukuraattorin yhteistyö muiden tahojen kuin koulujen kanssa, jolloin moniammatillinen työskentely liittyy tavoitteiltaan myös rakenteelliseen sosiaalityöhön. Tämä moniammatillinen työ nähdään koulukuraattorin työn kulmakiveksi myös yksilön palvelujen tarpeen hahmottamisen kannalta. Ulkopuoliset yhteistyökumppanit moniammatillisessa kontekstissa ovat usein sosiaalipalveluihin kuuluvia asiantuntijoita, perhetyöntekijöitä tai esimerkiksi erikoissairaanhoidon asiantuntijoita oppilaan asioissa. Myös kolmannen sektorin toimijat ovat tärkeässä roolissa tukemassa oppilaita ja heidän lähipiiriään. Koulun sosiaalityön asiantuntijan ymmärrys lapsen ja perheen tilanteesta ja tuen tarpeesta luo pohjan oikeanlaisille ja oikeanaikaisille palveluille, joihin voi kuulua hyvin esimerkiksi järjestön antaman tukihenkilö- tai kummitoiminta.

Tärkeimpinä niistä voidaan aineistoni perusteella pitää sosiaalitoimen yhteisöjä, joista painottuvat erityisesti perhepalvelut ja lastensuojelu. Yhteistyötä tehdään myös terveydenhuollon yhteisöjen, kuten perheneuvolan ja nuorisopsykiatrian kanssa. Tärkeiksi koulun ulkopuoliksi yhteisöiksi kuraattorit nimeävät lisäksi nuorisotoimen, seurakunnan sekä erilaiset

järjestöt. Myös sellaiset kunnan alueella toimivat tai useamman kunnan yhteiset moniammatilliset asiantuntijaryhmät, jotka ovat rakentuneet jonkin lasten ja nuorten palveluverkostoon liittyvän kehittämis- ja suunnittelutehtävän ympärille, ovat osa kuraattorityön yhteisöjä. (Salmela 2019, 42.)

Koulukuraattorin työn katsotaan olevan hyvin moniammatillista, ja sosiaalityön asiantuntijuus vaikutti aineistoni perusteella olevan arvostettua tukea sekä perheille, oppilaille, mutta myös muille koulun toimijoille lapsen asioissa. Aineistosta nousi esiin myös sosiaalityön asiantuntijan rooli ja kyky ymmärtää muuttuvaa yhteiskuntaa ja ympäristöä, jossa oppilaatkin elävät. Kuten Laitinen kumppaneineen (2018) toteaa artikkelissaan:

”Muuttuvissa asiantuntijaverkostoissa toimiminen korostaa vahvan professionaalisen asiantuntijuuden sisäistämistä, jonka myötä oman asiantuntijuuden paikka selkiytyy osana koulun toimintaympäristöä.” (Laitinen ym. 2018, 156.)

Aineistosta ilmeni toistuvasti sosiaalityön asiantuntijuuden rooli muuttuvassa moniammatillisessa ympäristössä, jossa koulukuraattori nähdään keskeisenä toimijana. Koulussa koulukuraattori työskentelee ainoana oman professionsa, sosiaalityön asiantuntijuuden, edustajana. Koulukuraattorin on oltava mukana muuttuvassa maailmassa, mutta koulu voi ympäristönä olla vaikea saada muuttumaan yhteiskunnan mukana. Vaikka koulussa olisikin positiivinen suhtautuminen muutoksiin, rakenteet ovat jäykät.

Psykososiaalinen työ

Vaikka koulukuraattorin työ on määritelty olemaan suurimmaksi osaksi yhteisöllistä työtä, oppilaan kanssa tehtävän yksilöllisen työn määrä on suuri. Yksilöllinen psykososiaalinen työ on myös tarpeen ja sillä on paikkansa oppilashuoltotyössä. On hienoa, että ennaltaehkäisevä, yhteisöllinen työ, on saanut myös oppilashuoltolain tuen sen toteuttamiseen, mutta yksilölliselle työlle on tarvetta. Aineistosta nousi selkeästi esiin se, kuinka yksilöllisen työn rooli on vielä suuri ja osassa aineistoa todettiin yksilöllisen työn olevan edelleen kuitenkin suuremmassa osassa kuin yhteisöllinen työ oppilashuollossa. Teema psykososiaalinen työ tarkoittaa oppilaan kanssa käytäviä keskusteluja, tukikeskusteluiksikin määriteltyä aikoja, joille on yhdessä sovittu tarkoitus ja päämäärä. Yksilöllistä

oppilashuoltoa ovat myös esimerkiksi monialaiset yksilökohtaiset oppilashuollon palaverit, jotka ovat teemoitukseltaan moniammatillista ja monialaista työtä, eikä niinkään psykososiaalista työtä. Usein monialaisissa oppilashuollon palavereissa sovitaan koulukuraattorin ja oppilaan kahdenkeskisistä tapaamisista tukemaan koulunkäyntiä, kun se katsotaan tarkoituksenmukaiseksi. Volanen (2016) avaa psykososiaalisen työn tavoitetta ja lähtökohtaa:

”Koulukuraattorin asiakasprosessi oppilaan kanssa rakentuu analyysin perusteella psykososiaalisen työotteen mukaisesti. Keskeisenä määritelmänä tulkinnan taustalla on näkemys, jonka mukaan psykososiaalisessa työssä kiinnostuksen kohteena on sekä ihminen itse että hänen sosiaalinen ympäristönsä ja työn tavoitteissa korostuu ajattelu- ja toimintatapojen muutoksen lisäksi psyykkinen selviytyminen.” (Volanen 2016, 65.)

Koulukuraattorin tavatessa oppilaan, on erityinen painoarvo kohtaamisella ja arvioinnilla, millä tavoin oppilaan kanssa voisi lähtökohtaisesti vaikeasta ja intiimistä asiasta keskustella. Aineistoni kuvaili koulukuraattorin kohtaamisia ja työvalineitä, mutta erityisesti korostaen kohtaamista ja riittävän monia tapoja keskustella oppilaan kanssa. Oppilaat tulevat kuraattorin tapaamisiin hyvin monin erilaisin syin, jolloin alkuun kuraattorin psykososiaalinen työskentely määrittyy oppilaan luontaisilta tavoilta kommunikoida. Työskentelyn tukena kuraattoreilla vaikuttaa aineistoni perusteella olevan kattavat vaihtoehdot ja työmenetelmät käytössään. On huomioitava oppilas kokonaisuutena, vahvuuksineen ja haasteineen. Jotta päästään Perttulan (2015) kuvaamaan tilanteeseen, että keskusteluyhteys ja tavat keskustella löytyvät kuraattorin ja oppilaan kohdatessa, on nähtävä oppilas yksilönä suhteessa kouluun ja ympäristöönsä.

”Kuraattorin tehdessä tilannearviota psykososiaalisen työskentelyotteen syveneminen opiskelijan kanssa saattaa synnyttää uudenlaisia yhteistyön tematisointeja ja painetta toimijapositivien tai diskursiivisten kontekstien siirtymiin. Kuraattorin tavoite ei olekaan välttämättä enää yksinomaan sellaisen subjektiivisuuden vahvistaminen, että opiskelija sitoutuisi kouluttautumiskuriin. Sen sijaan tehtävänä voi olla opiskelijan kuuleminen ja näkeminen laajempaa elämäkokonaisuutta vasten. Tilannearviosta voi seurata yllyke kriittiselle reflektiivisyydelle, jossa huomio on kohdistettava kuraattorin ja

opiskelijan yhteistyötä rajaaviin ja määrittäviin odotuksiin.” (Perttula 2015, 90.)

Oppilaan tuen tarve ei aina liity oppimiseen tai haasteisiin kotona. Joskus koulu ympäristönä, tai luokan dynamiikka, tai ehkäpä koulun aikuisten kohtaaminen, ovat kuraattorin tapaamisten aiheena. Usein oppilas hakee apua kuraattorilta kiusaamiseen tai muuten haasteisiin vuorovaikutuksessa ja sosiaalisissa tilanteissa. Oppilaat kokevat pelkoja tai muita ahdistavia tunteita erilaisissa tilanteissa ja joskus oma fyysinen kehitys on oppilaan mielen päällä. Usein haasteet liittyvät arjen hallintaan ja sitä kautta psyykkiseen jaksamiseen ja haasteisiin sosiaalisissa suhteissa.

Yksilötasolla kuraattori tukee ja antaa ohjausta oppilaille koulunkäyntiin sekä sosiaaliseen ja psyykkiseen kehitykseen liittyvissä vaikeuksissa. (Hännikäinen 2013, 11.)

Ikonen avaa psykososiaalisen työn terapeuttisesta näkökulmasta, mitä kuraattorin työ usein on. Koulukuraattori ei lähtökohtaisesti ole terapeutti, tosin kuraattori on voinut käydä terapeutin koulutuksen, mikä on luonnollisesti eduksi psykososiaalisessa työskentelyssä. Koulukuraattorin työmenetelmät voivat olla hyvin terapeuttisia, voimauttavia, vahvuuksiin kohdistuvia keinoja, joita etsitään yhdessä oppilaan kanssa auttamaan häntä selviytymään koulunkäynnistä mahdollisimman hyvin. Menetelmät ovat myös usein itsetuntemukseen liittyviä tehtäviä, joissa käydään lävitse tunteita tai esimerkiksi tilanteita, joissa yleensä ihmisellä on haastava olla. Psykososiaalisella työllä on terapeuttisen työn piirteitä, mutta se ei silti ole terapiaa. Psykososiaalinen työ on oppilasta tukevaa ja voimauttavaa, perustason työskentelyä.

”...lyhytterapeuttinen, ratkaisukeskeinen ja toiminnallinen työote on yleensä toimivin menetelmä oppilaiden vuorovaikutuksellisessa kasvun tukemisessa... psykososiaalisessa työssä on aina terapeuttinen ulottuvuus, vaikka koulukuraattori ei olekaan terapeutti.” (Ikonen 2014, 45.)

Ennaltaehkäisevä työ

Koulukuraattorin työ tulee oppilashuoltolain (OHL 3.2§) mukaan painottua yhteisölliseen oppilashuoltoon, mikä tukee ennaltaehkäisevää ajatusta ja antaa ennaltaehkäisevälle työlle hyvän maaperän toimia. Ennaltaehkäisevää työtä voidaan käsitellä sekä yksilö- että yhteisöllisellä tasolla koulun sosiaalityössä. Yksilöllisessä, yhteen oppilaaseen kohdistuvassa työssä, on tärkeää varhainen puuttuminen. Usein koulukuraattori on palveluihin ohjaaja, koska arvioi, että koulun ennaltaehkäisevä, matalankynnyksen oppilashuollon palvelut eivät ole tarpeeksi oppilaan tilanteessa, vaan apua tarvitaan järeämmin. Myös sillä, millä tavoin koulukuraattori on tavoitettavissa oppilaille koulun arjessa, on väliä. Kuten Pippurin (2015) lisensiaatin työstäkin käy ilmi, myös kuraattoripalvelut ovat sosiaalisessa mediassa ja helposti saatavilla siellä, missä oppilaatkin ovat sosiaalisen median ja internetin kautta.

”Varhainen puuttuminen mahdollistuu, kun oppilaan tuen ja avun tarve tulee varhaisessa vaiheessa kuraattorin tietoon. Mitä aikaisemmassa vaiheessa oppilas saa apua ongelmiinsa, sitä enemmän on ratkaisuvaihtoehtoja ja pienemmällä interventioilla saadaan muutoksia aikaan. Monissa kunnissa kuraattoripalvelut ovat menneet internetiin ja sosiaaliseen mediaan.” (Pippuri 2015, 98.)

Yksilöllinen oppilashuollollinen työ on ennaltaehkäisevää, etenkin silloin, kun ongelmat ovat vielä pieniä ja koulun oppilashuollon koulukuraattorin työ vielä auttaa, kuten Hännikäisen (2013) pro gradussa käy ilmi. Yhteisöllinen näkökulma ennaltaehkäisevänä työnä korostui aineistossa. Aineistossa ennaltaehkäisevä työ korostui, sen tarve koettiin suureksi ja työ koettiin vaikuttavaksi. Ennaltaehkäisevyyttä vaikutti lisäävän resurssien lisääminen, koulukuraattorin läsnäolon mahdollistaminen, mutta myös tiivis yhteistyö moniammatillisesti ja monialaisesti. Hännikäinen kuvasi pro gradussaan, kuinka tärkeää varhainen puuttuminen on ennaltaehkäisevän työn kannalta.

”Yhteiskunnan tasolla koulukuraattori tekee ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä tavoitteenaan havaita lapsen ja nuoren lastensuojelullinen tarve mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta tilanteeseen voidaan puuttua ajoissa.” (Hännikäinen 2013, 11.)

Yksi koulun monialainen työmenetelmä on osallisuus alueelliseen suunnitteluun. Alueellisten työryhmien kokoonpano on hyvä olla koostunut alueen toimijoista, mukaan lukien koulukuraattorista. Alueelliset ryhmät ovat hyvä ja toimiva maaperä tehdä interprofessionaalista yhteistyötä, limittää eri alojen asiantuntijuus yhteen ja oppia toisista enemmän. Tällöin on mahdollisuus aitoon kokonaisvaltaiseen näkemykseen, mikä saa parhaiten aikaan alueen tarvitsemia muutoksia, kuten Laitinenkin toteaa kumppaneineen (2018) artikkelissaan:

”Sosiaalihuoltolaki korostaa sosiaalityön asiantuntemuksen tuomista kunnan muiden toimialojen suunnitteluun. Tätä voi tulkita myös sosiaalityölle avautuvana mahdollisuutena hyödyntää interprofessionaalisen yhteisön tuottamaa asiantuntijuutta hyvinvointityössä, joka kattaa yksilöt, ryhmät ja yhteisön ja joka fokusoituu korjaavan työn sijasta ennaltaehkäisevään otteeseen.” (Laitinen ym. 2018, 174.)

Ennaltaehkäisevän työotteen merkityksen on viimeistään avannut oppilashuoltolaki, joka määrittelee yhteisöllisen oppilashuoltotyön ensisijaiseksi työmuodoksi juuri sen ennaltaehkäisevän ja osallistavan työotteen vuoksi. Koulukuraattorit muiden oppilashuollon tekijöiden lisäksi saavat äänensä paremmin kuulumaan ja oman asiantuntijuutensa aidosti käyttöön, kun aikaa ja resurssia on yhteisöllisen työn kehittämiseksi kouluarjessa. Eskolin (2019) ilmentää tätä ajatusta pro gradussaan sosiaalityön arvojen kannalta:

”Merkittävää sosiaalityön arvojen kannalta on myös se, että oppilas- ja opiskelijahuoltolaki asettaa ensisijaiseksi yhteisöllinen koko oppilaitosta tukevan opiskeluhuollon.” (Eskolin 2019, 61.)

Rakenteellinen työ

Aineistoni perusteella rakenteellinen sosiaalityö on esillä usein yhtenä sosiaalityön asiantuntijuuden teemana. Sosiaalityön asiantuntijuus perustuu teoriaan, tutkimukseen ja asiakkaiden, yksilöiden kohtaamiseen, kuten Laitinen kumppaneineen (2018) toi esiin artikkelissaan. Rakenteellisen sosiaalityön tavoite on vaikuttaa yhteiskunnan rakenteisiin, tuoda yksilön tasoinen näkökulma asioihin, jotka ovat yksilölle merkitseviä ja tosia. Sosiaalityön tehtävänä on olla asiakkaan asioiden eteenpäin ajaja ja oikeuksien vaalija.

”Sosiaalityön asiantuntijuus tiivistyy teoreettisiin, metodisiin ja tutkimuksellisiin taitoihin. Siinä yhdistyvät asiakkaiden tukeminen ja vahvistaminen psykososiaalisen työn avulla sekä yhteiskunnallinen vaikuttaminen rakenteellisella työllä.” (Laitinen ym. 2018, 156.)

Yksi tärkeimmistä syistä rakenteellisen sosiaalityön tärkeyteen on yhteiskunnan jatkuva muutos. Yhteiskunta muuttuu koko ajan kaikilla tasoillaan. Jotta yksilö voi toimia yhteiskunnassa, on hänen pysyttävä muutoksen mukana. Toisaalta muutoksen tarve tulee myös yksilön tarpeista. Rakenteellinen sosiaalityö nostaa osaltaan pinnalle myös sosiaalityön profession ja sen myötä myös sosiaalityön profession tunnettavuuden tärkeyden.

”Sosiaalityö ja asiantuntijuus jäsentyvät jatkuvasti uudelleen muuttuvissa toimintaympäristöissä. Tämä muutos haastaa toisaalta sosiaalityötä tarkastelemaan ja ottamaan kantaa koko palvelujärjestelmän ja siellä vallitsevien työtapojen, sekä ammattien välisten suhteiden muutokseen ja toisaalta määrittämään sosiaalityön paikkaa osana monitoimijaista professioiden kenttää.” (Laitinen ym. 2018, 177.)

Perttula (2015) kuvaa kriittisen reflektion olevan yksi lähestymistapa sosiaalityön asiantuntijuuteen auttamaan ymmärtämään yksilöä, ympäristöä ja niiden vuorovaikutusta. Rakenteellisen sosiaalityön kulmakivi on kokonaisuuden ymmärtäminen eri systeemien kautta, miten systeemit vaikuttavat toisiinsa ja minkälainen vuorovaikutus systeemeillä on keskenään. Myös koulun sosiaalityössä on tärkeää kiinnittää huomiota toimintaa rajaaviin rakenteellisiin tekijöihin ja käytäntöihin, ja tässä kriittinen reflektio toimii apuna.

”Kuraattorin toimijapositionien ja ammatillisten käytäntöjen analyysin perusteella kriittinen reflektio voidaan nähdä tärkeänä ja perusteltuna metodisena lähestymistapana, koska se kohdistaa huomion toimintaa rajaaviin ja rajoittaviin tekijöihin erilaisten toiminnallisten käytäntöjen ja diskursiivisten kontekstien rajapinnoilla. Kriittinen reflektio voi tarkoittaa kuraattorin työssä myös diskursiivisten kontekstien välisten vaikutussuhteiden systeemiteoreettista tulkintaa ja ymmärrystä.” (Perttula 2015, 92.)

Rakenteellinen sosiaalityö on aineistoni perusteella aitoa osallisuutta parhaimmillaan. Koulukuraattorin työskentely oman koulualueensa kehittämisen ja päätöksenteon rinnalla, on ansainnut paikkansa. Alueellisten työryhmien kokoonpanossa koulun sosiaalityön asiantuntijuus on jo onneksi vakiintunutta aineistoni mukaan ja se nähdään ennaltaehkäisevässä roolissa. Sosiaalityön asiantuntijuutta hyödynnetään alueellisessa suunnittelussa. Kuraattorin näkemys koulun arjen toiminnasta sekä yksilön, että yhteisön näkökulmasta, tuo alueelliseen suunnitteluun arvokasta tietoa käytännön tasolta.

Koulun sosiaalityöntekijät tekevät tämän tutkimuksen perusteella myös konkreettista vaikuttamistyötä eli rakenteellista työtä kaupunki- tai yhteiskuntatasolla. Tämä onkin tärkeää, koska köyhyyden ja psykososiaalisten pulmien kasvaminen on merkki siitä, että hyvinvointivaltion toimintatavat ovat riittämättömiä ja siten korostavat sosiaalityön ammatillisen toiminnan tärkeyttä. (Parviainen 2020, 66.)

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena oli vastata tutkimuskysymyksiin: millaista tutkimusta Suomessa on tehty sosiaalityön asiantuntijuudesta oppilashuoltotyössä, ja millaisena sosiaalityön asiantuntijuus ilmenee oppilashuoltotyön tutkimuksessa? Lähdin selvittämään vastausta tutkimuskysymyksiin kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla ja analysoimalla siitä saatua aineistoa teemoittelun keinoin. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen sain vastauksen systemaattisella aineiston haulla, jonka tulokset taulukoin ja analysoin. Tutkimusta aiheestani on tehty vähän, ja pääosa aineistosta oli pro gradu -tutkielmia. Aineistosta yksi oli väitöskirja, yksi lisensiaatintyö, yksi oli tieteellinen tutkimusartikkeli ja yksi hankkeen tulosten kokoomateos. Loput aineistostani olivat pro graduja.

Toiseen tutkimuskysymykseen sain vastauksen teemoittelun avulla, sosiaalityön asiantuntijuuden ilmeneminen oppilashuollon tutkimuksessa näyttäytyi teemojen avulla. Pääteemaksi aineistosta nousi *kokonaisvaltaisuus* ja sen alateemoiksi nousivat *monialaisuus/-ammattillisuus*, *psykososiaalinen työ*, *ennaltaehkäisevä työ* ja *rakenteellinen työ*. Teemojen avulla analysoin aineistostani sosiaalityön asiantuntijuuden ilmenemistä. Teemat tukivat aiempaa käsitystäni koulun sosiaalityön asiantuntijuudesta. Käytännön kokemukseni kuraattorin työstä toi varmasti tulosten tulkintaan vahvuutta, näin mielessäni eläviä esimerkkejä nousseista teemoista koulukuraattorin työn arjessa.

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus oli toimiva menetelmä, jolla sain ajankohtaisen tiedon sosiaalityön asiantuntijuuden tutkimuksesta ja siitä, miten se ilmenee aineistoni perusteella. Teemat nousivat aineistosta kuin itsestään, mikä vahvisti teemoittelun oikeaksi metodiksi käsitellä ja analysoida aineistoa. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on hyvä menetelmä koota aineistoa ja tiivistää tietoa. Aineiston haku on systemaattinen prosessi, mutta kuvaileva kirjallisuuskatsaus antaa mahdollisuuden ottaa aineistoa perustellusti myös aineiston systemaattisen haun ulkopuolelta. Tutkimuskysymys muotoutui pitkän tutkimusprosessin matkaa ja vakiintui vasta, kun lopullinen aineisto oli koossa ja olin tutustunut aineistoon huolellisesti.

Teemoittelusta noussut pääteema *kokonaisvaltaisuus* kuvaa hyvin koulun sosiaalityön asiantuntijuutta. Kokonaisuutta korostaa systeeminen ajattelu, joka perustuu systeemiteoriaan. Yksilö on osa systeemeitään ja systeemit keskustelevat keskenään, toiset enemmän ja toiset vähemmän. Systeemien välillä resurssit liikkuvat ja kaikki vaikuttavat kaikkeen. Yksilöä ei voi ymmärtää ilman, että ymmärtää yksilön systeemit. Koulukuraattorin työssä

aineistoni mukaan on tärkeintä ymmärtää kokonaisuus, osata koota sen toimijat ja mahdolliset palvelut, oppimiseen liittyvät tuen muodot ja koulun ympäristön vaikutukset yksilöön.

Havaintoa sosiaalityön asiantuntijuuden kokonaisvaltaisuudesta koulun oppilashuolto-työssä tukee systeemiteoreettinen lähestymistapa, mikä on lähtöisin Jane Addamsin ajatuksesta yksilön suhteesta asemaansa ja ympäristöönsä 1900-luvulta. Gray ja Webb (2013, 174) kertovat teoksessaan, että yleisen systeemiteorian kehittäjä oli biologi Ludwig von Bertalanffy ja sosiaalisten systeemiteorioiden kehittäjä oli sosiologi Talcott Parsons. 1920-luvulla Bertalanffy alkoi kehittää teoriaa, joka kuvasi vuorovaikutusta eri systeemien sisällä ja välillä, moniulotteisesti. Hän toi teoriaan perinteisen suljetun systeemin rinnalle käsityksen avoimesta systeemistä, jossa vuorovaikutus eri systeemien välillä ja sisällä on pääosassa. Parsonsin ajatuksen taustalla oli, että ihmisen kehitystä ei voi selittää ainoastaan psykologialla, biologialla ja taloudellisilla seikoilla. Ihmisen toiminta voidaan ymmärtää ymmärtämällä yksilön tarkoitusperät, tahto ja motivaatio. (Mt. 174–175.) Oppilashuoltolaki (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013) kokoaa koulun sosiaalityötä koskevat ja toimintaan vaikuttavat lait yhteen ja syystäkin korostaa yhteisöllisen oppilashuollon roolia koko koulun toiminnassa, mutta myös koulukuraattorin työssä. Yksilöä, oppilasta, ei voi erottaa ympäristöstään ja yrittää hoitaa oppilaan haasteita ainoastaan kahdenkeskisellä työskentelyllä. Oppilaan kanssa tehtävä työ voi kahden kesken auttaa vain rajatusti, yleensä työtä tehdään monialaisesti oppilaan kokonaisuus ja koko luokka- ja kouluyhteisö sekä oppilaan muut toimintaympäristöt huomioiden. Koulukuraattorin asiantuntijuutta on pohtia aina, miten oppilaan tilannetta voisi parantaa, mitkä oppilaan systeemit ovat ensisijaisia tukemaan oppilasta ja mitä systeemeissä tulisi tehdä toisin.

Healyn (2014, 116–117) mukaan systeemiteoria jäi pysyvään käyttöön sosiaalityössä 1960-luvulla. Systeemiteoria syntyi, kun sosiaalityön käytäntöön yhdistyi psykologinen ajattelutapa, ajatuksena eri systeemien vaikutus yksilön tilanteeseen. Sosiaalityön käytäntöön systeemiteoria tuli 1970-luvulla. Systeemiteorian tavoite on ymmärtää yksilö kokonaisvaltaisesti huomioiden kaikki systeemit ja resurssit tai energiat, jotka systeemien välillä vaikuttavat. Grayn ja Webbin (2013, 174–175) mukaan systeemit ovat yksilön ympäristön ja yksilön välistä vuorovaikutusta, eikä yksilöä voi ymmärtää ilman ymmärrystä yksilön ja ympäristön yhteydestä. Sosiaalityöntekijöitä systeemiteoria rohkaisee kiinnittämään huomiota ihmisten ympäristöön ja muutokseen ympäristössä. Systeemiteoria on siis kokonaisvaltainen teoria, joka antaa sosiaalityölle käsitteellisen ja johdonmukaisen viitekehyksen selittämään ihmisen monimutkaista käyttäytymistä. Kokonaisvaltaisuuden

korostuminen tutkielmani tuloksissa herättää pohtimaan, voisiko systeemiteorioita hyödyntää nykyistä vahvemmin tietoisesti sekä koulun sosiaalityön että koko oppilashuolto-työn jäsentämisessä?

Lähteinen ym. (2017) on määritellyt sosiaalityön osaamisalueet, johon sosiaalityön koulutus pohjautuu. Lähteinen kuvaa kokonaisvaltaista osaamista jakamalla sosiaalityön osaamisen 10 eri osaan, mutta korostaa sitä, kuinka sosiaalityöntekijän on oltava valmis kehittämään osaamistaan koko ajan muuttuvien toimintaympäristöjen mukana. (Mt. 14-16.) Myös tämä osaamisen kuvaus on hyvä esimerkki koulun sosiaalityön asiantuntijuuden kokonaisvaltaisuudesta ja sen ymmärtämisestä. Koulun sosiaalityöhön sisältyvissä eri tilanteissa korostuvat Lähteisen ja kollegoiden (2017) nimeämät sosiaalityön osaamisalueet riippuen siitä, mitä kuraattori on tekemässä.

Alla on kuva Lähteisen ja kumppaneiden (2017, 14) kokoamana sosiaalityön asiantuntijuuden osaamisesta, mikä kuvaa sosiaalityön asiantuntijuuden *kokonaisvaltaisuutta* hyvin:

Pääteeman, kokonaisvaltaisuuden, lisäksi tutkielmani aineistosta nousi sosiaalityön asiantuntijuuden oppilashuoltotyössä keskeisiksi alateemoiksi *monialaisuus/-ammattillisuus, psykososiaalinen työ, ennaltaehkäisevä työ ja rakenteellinen työ*.

Monialaisuus/-ammattillisuus on nähtävissä Lähteisen ja kumppaneiden (2017) kuvasta kaikilta osa-alueilta, mutta esimerkiksi vuorovaikutusosaaminen, työmenetelmäosaaminen, oikeudellinen osaaminen ja palvelujärjestelmäosaaminen korostuvat monialaista ja moniammatillista työtä tehtäessä. Monialaisuutta kuvaa myös interprofessionaalisuus sosiaalityön asiantuntijuudessa, josta Laitinen (2018) kumppaneineen kirjoittaa artikkelissaan. Interprofessionaalisuudessa asiantuntijuus, tieto ja valta jaetaan eri professioiden

kesken tasaisemmin kuin esimerkiksi moniammatillisessa työssä tehdään. Interprofessionaalisuus voidaan määritellä eri ammattien väliseksi yhteiseksi toiminnaksi, jossa syntyy tarkoituksenmukaisia, uusia toimintamalleja ja osaamista. Interprofessionaaliossa työssä opitaan toisilta ammattilaisilta ja samalla omasta professiosta suhteessa muihin. (Mt. 157.) Vaikuttaa siis siltä, että monialaisuus ja moniammatillisuus tulevat kehittymään entistä toimivammaksi ja kokonaisvaltaiseksi työmuodoksi interprofessionaalisen ajattelun ja toiminnan avulla. Kuten kaikessa sosiaalityössä, työtä on kehitettävä ja muututtava jatkuvan muutoksen kanssa. (Pohjola 2018, 280–290.)

Teemoittelussa nousi alateemaksi myös *psykososiaalinen työ*, jossa Lähteisen ja Kumppaneiden (2017) kuvasta korostuu vuorovaikutusosaaminen ja työmenetelmäosaaminen, mutta myös tutkimusosaaminen. Psykososiaalinen työote nousi aineistossani työmenetelmien ja yksilöllisen oppilashuollollisen työn ohella tärkeäksi osaksi koulun sosiaalityön asiantuntijuutta. Psykososiaalinen työ taiteilee sosiaalityön ja terapeuttisen työn rajalla Aineistossani Ikonen (2014) käsitteli kuraattorin työtä terapeuttisia piirteitä omaavana työnä.

Myös Leinonen (2017) kuvaa väitöskirjassaan sosiaalityön ja terapian taiteilua rajapinnassa. Hän korostaa, että terapeuttinen työote ei ole hoidollista työskentelyä, vaan parhaimmillaan esimerkiksi kuraattorin tapaamiset tukevat terapeuttisella vaikutuksella oppilaan hyvinvointia ja vahvistaa osallisuutta. Leinosen (2017) mukaan sosiaalityö ja terapiatyön ei tarvitse sulkea toisiaan pois tai kilpailla keskenään. Pikemminkin ne voidaan ajatella toisiaan täydentäviksi. (Mt. 237, 240–243.) Psykososiaalinen työ on tärkeä osa koulun sosiaalityötä ja sen osaaminen tuo oppilaiden kohtaamiseen hyviä menetelmiä vahvistamaan oppilasta tilanteessaan. Kuraattorityössä yksilötapaamiset ovat tavoitteellisesti lyhytkestoisia, ennaltaehkäiseviä, ei niinkään pitkäkestoisia eivätkä tapaamiset voi koskaan korvata oppilaan terapia- tai hoitotyöskentelyä.

Gåstren-Salonen & Mehtiö (2017) toteavat samoin kuin Leinonen (2017), kuinka kuraattorin työ toimii osaltaan opetus-, sosiaali- ja terveystoimen rajapinnoilla. Kuraattorin työssä koulun sosiaalityön asiantuntijuus on suurelta osin kokonaisvaltaista työtä, jossa kiinnitetään huomio oppilaan koulunkäynnin sujumiseen sekä oppimisen-, mutta myös koulunkäynnin tuen näkökulmasta. Koulukuraattori kiinnittää huomiota myös vuorovaikutussuhteisiin ja oppilaan sosiaaliseen tilanteeseen. (Mt. 2017, 362.)

Sosiaalityöntekijän asiantuntijuuden osa-alueista Lähteisen ym. (2017) jaottelun mukaan neljännessä alateemassa, *ennaltaehkäisevässä työssä*, korostuu eettisen osaamisen

lisäksi, kehittämis- ja muutososaaminen, mutta myös palvelujärjestelmäosaaminen. Ennaltaehkäisevässä työssä haasteena on resurssien puute ja se, että koulukuraattorin työ on edelleen painottunut yksilökohtaiseen työhön, joka ei enää ole luonteeltaan aina kovin ennaltaehkäisevää. Ennaltaehkäisevä työ tarvitsee yhteisöllistä oppilashuoltotyötä, jota oppilashuoltolaki (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013) kyllä hyvin määrittelee ja velvoittaa, mutta käytännön toteutus on vaikeaa, kuten esimerkiksi Gåstren-Salonen & Mehtiö (2017) kuvaavat koulukuraattorin työn resursoimisesta. (Mt. 2017, 371; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

Aineiston viimeisessä alateemassa, *rakenteellisessa työssä*, Lähteisen ja kumppaneiden (2017) kuvaamisissa osaamisen alueissa korostuu tietysti rakenteellinen sosiaalityön osaaminen, mutta sen lisäksi yhteiskuntatieteellinen, kehittämis- ja muutososaaminen sekä tutkimusosaaminen. Tutkielman aineiston mukaan rakenteellinen sosiaalityö on suuri osa ennaltaehkäisevän työn toteutumista, sosiaalityöntekijän on otettava kantaa oman asiantuntijuuden perusteella rakenteisiin, joissa yksilö toimii. Koulukuraattorin on oltava rohkea ja osattava tuoda esiin oppilaiden tarpeet ja hyvinvoinnin vaatimuksen, jotta sosiaalityön asiantuntijuuden tuoma tieto olisi käytettävissä alueellisista palveluista ja toimista päättävillä tai suunnittelevilla tahoilla. Rakenteellinen sosiaalityö on kokemusten ja tiedon keräämistä asiakas- ja yhteisötyöstä. Kerätty tieto on perustana edistämässä ihmisten sosiaalista hyvinvointia ja on otettava kunnissa huomioon tehdessä päätöksiä. Rakenteellinen sosiaalityö tuottaa tietoa asiakkaiden tosiasiallisista tarpeista, mikä taas auttaa palveluja kohdentamaan palvelut tarkoituksen mukaisiksi. (Lähteinen & Hämeen-Anttila 2016, 74.)

Peruskoulu kuuluu kaikille yhteiskuntamme jäsenille ja se on vahvasti osa yhteiskuntaamme. Siihen liittyvät lait ovat osa suomalaisen hyvinvointivaltion perustaa. Hyvinvointivaltiossa järjestelmien luominen, ylläpitäminen sekä rahoittaminen ovat julkisen vallan tehtäviä. Hyvinvointivaltion keskeinen ajatus on hyvinvoinnin turvaaminen yksilöille. (Arajärvi 2015, 12.) Kaikki lapset käyvät koulua ja koulu siten on ennaltaehkäisevän työn kannalta tärkeä paikka sosiaalityön asiantuntijuudelle tulla käytettäväksi. Koulussa kuraattorin työskentely on hyvin moninaista ja se edellyttää useiden lakien tuntemusta ja koulujärjestelmän hallintaa. Koulukuraattorin on tiedettävä, mitä oppilaan pedagogiseen tukeen ja koulunkäynnin tukeen kuuluu ja mitkä ovat sosiaalihuoltolain alaisia tukitoimia, mitkä taas kuuluvat oppilashuoltolain alaisuuteen. Koulukuraattorin työ on monialaisen työn ja moniammatillisen työn hallintaa. Monialaisessa työssä on tiiviisti mukana myös oppilas ja hänen lähi-ihmisensä oppilaan mahdollisen muun verkoston

lisäksi. Koulukuraattorin tulee tietää lasten ja nuorten palvelujärjestelmästä, kuraattorin on myös koko ajan arvioitava, onko koulukuraattorin tuki oppilaalle riittävää, vai tarvitseeko oppilas ja hänen tilanteensa joitain muita sosiaali- tai terveydenhuollon palveluja. Koulukuraattorin työssä korostuu kaikenlaisten vuorovaikutustilanteiden hallinta, koska työtä tehdään oppilaiden ja heidän verkostoidensa kanssa, kulttuuri ja oppilaan ikä huomioiden. Työtä tehdään myös alueellisten yhteistyöryhmien sekä erilaisten muiden ammattikuntien edustajien kanssa, jotka jollain tavalla liittyvät koulun käyntiin tai oppilaaseen. (esim. Gästren-Salonen & Mehtiö 2017, 359–373.)

Pro gradu -tutkielmaa tehdessäni olen entistä enemmän sitä mieltä, että koulun sosiaalityön asiantuntijuus tarvitsee enemmän tutkimusta. Koulun sosiaalityön asiantuntijuus on yhtäältä, toki koulustakin riippuen, hyvin arvostettua ja sen työkenttä ymmärretään. Toisaalta joskus taas koulun sosiaalityön asiantuntijuus ei ole tiedossa muilla tahoilla lainkaan. Tämä asetelma ei voi antaa oppilaille yhdenvertaista mahdollisuutta oppilashuoltolain mukaisiin koulukuraattorin palveluihin. Tutkimuksella koulun sosiaalityön asiantuntijuus voisi kirkastua ja sitä voitaisiin käyttää paremmin. Tietoisuutta lisäämällä myös yhdenvertaisuus oppilaiden oikeudesta koulukuraattorin palveluihin paranisi.

Erilaisen teoreettis- käsitteellis- käytännöllisen näkökulman ottaminen tai erilaisen menetelmän käyttäminen aineiston hankintaan voisi tuoda taas uuden näkökulman sosiaalityön asiantuntijuuteen oppilashuollon kontekstissa. (Alasuutari 2011, 213.) Tutkielmani tulosten perusteella aiheesta voisi olla tarkoituksenmukaista tehdä empiirinen, ehkä monimenetelmällinen tutkimus, jossa aineisto koostuisi kvalitatiivisesta kyselystä, jonka tuoksi tai josta nousseiden teemojen pohjalta toteutettaisiin lisäksi haastattelututkimus. Haastattelututkimus kohdistuisi sekä muihin oppilashuoltoryhmien jäseniin kouluissa että koulukuraattoreihin. Näin voisi vertailla oppilashuoltotyöhön osallistuvien toimijoiden koulun sosiaalityön asiantuntijuuden käsityksiä ja ehkä tuoda niitä lähemmäs toisiaan.

Viimeaikaiset tutkimukset ovat tuoneet esille, miten lasten ja nuorten koulupoissaolot ovat lisääntyneet ja tarve ennaltaehkäisevään psykososiaaliseen työhön on kasvanut (Halme ym. 2018) ja miten koronapandemian aikana lasten ja nuorten haasteet ovat lisääntyneet ja vaikeutuneet (Harrikari ym. 2021). Myös kuormitus lastensuojelussa on lisääntynyt. Myös näistä syistä kokonaisvaltaisuuden ideaan ja heikoimmassa asemassa olevien auttamiseen perustuvan sosiaalityön asiantuntijuuden tutkimus osana ennaltaehkäisevyyttä korostavaa oppilashuoltotyötä kaipaa vahvistamista.

Lähteet

*Tutkimusaineisto on merkitty *- merkillä*

Alasuutari, Pertti 2011: Laadullinen tutkimus 2.0. E-kirja. Vastapaino. Tampere.

Anastas, Jeane W. & Clark, Elizabeth J. 2012. NASW (National Association of Social Workers) Standards for School social work services. (<https://www.socialworkers.org/LinkClick.aspx?fileticket=1Ze4-9Os7E%3D&portalid=0.>) Viitattu 24.4.2022

Arajärvi, Pentti. 2015. ”Lapsi ja koulutuksellisen hyvinvoinnin takaaminen”. Teoksessa Lapsen oikeudet koulussa, toim. Hakalehto, Suvianna. Helsinki: Kaupakamari, 10–49.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

*Eskolin, Nina (2019) Sosiaalityön arvot oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/116856/EskolinNiina.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Gray, M. & Webb, S. 2013. Social Work Theories and Methods.

Gråsten-Salonen, Hanna & Mervi Mehtiö. 2017. ”Koulun sosiaalityö”. Teoksessa Sosiaalityön käsikirja, toim. Kananoja, Aulikki, Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki. Helsinki: Tietosanoma, 286–300

Halme, Nina & Hedman, Lilli & Ikonen, Riikka & Rajala, Rika 2018: Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Työpäperi 15/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Harrikari, Timo & Romakkaniemi, Marjo & Fiorentino, Vera & Saraniemi, Sanna & Tiitinen, Laura & Leppiaho, Tuomas 2021: Sosiaaliala ja koronaviruspandemia. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja.

Healy, Karen (2014): Social work theories in context. Great Britain. Ashford Colour Press Ltd.

Herber Oliver Rudolf & Barroso Julie 2020. Lessons learned from applying Sandelowski and Barroso's approach for synthesising qualitative research. *Qualitative Research* 20 (4), 414–431.

*Hännikäinen, Päivi (2013) Yksi plus yksi on enemmän kuin kaksi. Pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42816/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201401191082.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

*Ikonen, Satu (2014) Koulukuraattori yläkoululaisen tukena. Pro gradu tutkielma. Lapin yliopisto. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61533/Ikonen.Satu.pdf?sequence=2>

Isoherranen, Kaarina 2012. Uhka vai mahdollisuus- moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Unigrafia. Helsinki.

The International Association Of Schools Of Social Work (IASSW & IFSW 2014) Saatavilla: <https://www.iassw-aiets.org/global-definition-of-social-work-review-of-the-global-definition/> (Viitattu 23.5.2022)

International Network for School Social work (INSSW) Saatavilla: <http://international-network-schoolsocialwork.htmlplanet.com/International%20Network/School%20social%20work.html> (viitattu 16.5.2022)

Juhila, Kirsi. 2022 Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 19.5.2022)

Puusa, Anu, Pauli Juuti, ja Iris Aaltio. 2020. Laadullisen Tutkimuksen Näkökulmat Ja Menetelmät. Gaudeamus. Helsinki

Koski, Leena (2020) Teksteistä teemoiksi- Dialoginen tematisointi. Teoksessa Juuti, Pauli; Puusa, Anu. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. 2020, 153

Kangasniemi, Mari; Pietilä, Anna-Maija; Utriainen, Kati; Jääskeläinen, Petri; Ahonen Sanna-Mari; Liikanen, Eeva (2013) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: etenevä tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. Sairaanhoitajien koulutussäätiö 2013. Helsinki

Korpela, Rauni (2014) Terveyssozialityön asiantuntijuus ja kehittäminen. Teoksessa Metteri, Anna; Valokivi, Heli; Ylinen, Satu (toim.) Terveys ja Sosiaalityö. Bookwell Oy. 2014, 118–141

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Tampere: Vastapaino

Kurki, Leena; Nivala, Elina; Sipilä-Lähdekorpi Pirkko (toim.) Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki. Hakapaino Oy. 9–10

*Laitinen, Merja; Kempainen, Tarja; Lakkala, Suvi; Kauppi, Arto; Veikanmaa, Sari; Välimaa, Miia; Turunen, Tuija. (2018) Sosiaalityön interprofessionaalinen asiantuntijuus- tapausesimerkkinä koulun sosiaalityö. Teoksessa Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. 154–176.

*Lakkala, Suvi; Kangas, Hennariikka; Pulju, Marja (2014) Yhdessä toimimalla kohti hyvinvoivaa koulua- koulun toimintakulttuurin kehittäminen monitoimijuiden avulla. Pro gradu tutkielma. Lapin yliopisto. Rovaniemi

Lapin yliopisto 2021: Eettiset periaatteet ja ennakoarviointi. <https://www.ulapland.fi/FI/Tutkimus/Vastuullinen-tutkimus/Eettiset-periaatteet-ja-ennakoarviointi>. Viitattu 19.5.2022.

Lindh, Jari, Sanna Hautala & Marjo Romakkaniemi. 2018. ”Sosiaalityön asiantuntijuus heikoimmassa asemassa olevien kanssa tehtävässä työssä”. Teoksessa Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus, toim. Juvonen, Tarja, Jari Lindh, Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi. Tallinna: United Press, 39–65.

Lähteinen, Martti & Hämeen-Anttila, Lotta. 2016. ”Sosiaalihuollon lainsäädäntö”. Teoksessa. Sosiaalityön käsikirja, toim. Kananoja, Aulikki, Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki. Helsinki: Tietosanoma, 48–87.

Lähteinen, Sanna; Raitakari, Suvi; Hänninen, Kaija; Kaittila, Anniina; Kekoni, Taru; Krok, Suvi; Skaffari, Pia. Sosiaalityön koulutuksen tuottama osaaminen. Lapin Yliopisto. 2017

Mahkonen, Sami (2014) Uusi oppilashuoltolaki työvälineenä. Helsinki: Bookwell Oy.

- *Mannila, Aki (2020) Yhteisöllisyyden asiantuntijat- Kainuun koulukuraattorit sosiaalityön asiantuntijoina peruskoulun yhteisöllisessä oppilashuollossa. Pro gradu tutkielma. Itä- Suomen yliopisto. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/22526/urn_nbn_fi_uef-20200286.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- *Marjamäki, Hanna (2021) Koulun sosiaalinen tehtävä oppilas- ja opiskelijahuoltoissa. Pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/130504/Marjam%c3%a4ki-Hanna.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- *Niskala, Minna (2013) Lasten hyvinvoinnin moniammatillinen tukeminen koulussa: laadullinen tapaustutkimus oppilashuoltoryhmän käsityksistä. Pro gradu tutkielma. Lapin yliopisto. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61510/Niskala.Minna.pdf?sequence=2>
- Nivala, Elina (2006) Koulukuraattori nuoren maailmassa. Teoksessa Kurki, Leena; Nivala, Elina; Sipilä-Lähdekorpi Pirkko (toim.) Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki. Hakapaino Oy. 150,151
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>
- *Parviainen, Eeva Maria (2020) Sosiaalityön asiantuntijuus koulussa. Pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/72301/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-202010236354.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- *Perttula, Rauno (2015) Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalityössä. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology, and social research 517. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/45264/978-951-39-6076-6_vaitos20022015.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Perälä, Marja-Leena, Marke Hietanen-Peltola, Halme Nina, Outi Kanste, Marjaana Pelkonen, Heidi Peltonen, Taina Huurre, Jussi Pihkala & Pia-Liisa Heliö. 2015. Monialainen opiskeluhuolto ja sen johtaminen. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- *Pippuri, Terhi (2015) Koulun sosiaalityön asiakkuudet ja asiakasprosessit. Lisensiaatin työ. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98294/LISURI-1450689529.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Planting, Riikka (2018) Koulun sosiaalityö asiantuntijuutena- systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Kandidaatin tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Pohjola, Anneli (2018) ”Sosiaalityön muuttuvan asiantuntijuuden ydintekijöitä.” Teoksessa Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus, toim. Juvonen, Tarja, Jari Lindh, Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi. Tallinna: United Press, 280–290.
- Raunio, Kyösti (2009) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki. Hakapaino.
- Romakkaniemi, Marjo (2014) Masennuksen sosiaaliset ulottuvuudet ja sosiaalityön asiantuntijuus masennuksen hoidossa ja kuntoutuksessa. Teoksessa Metteri, Anna; Valokivi, Heli; Ylinen, Satu (toim.) Terveys ja Sosiaalityö. Bookwell Oy. 2014, 142–173
- *Rounikko, Susanne (2021) Yhteisöllistä oppilashuoltoa vai oppilaista huolehtimista yhdessä. Pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/131146/Rounikko-Susanne.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Saikku, Peppi (2018) Hallinnan rajoilla. Monialainen koordinaatio vaikeasti työllistyvien työllistymisen edistämiseksi. Helsinki. Unigrafia.
- *Salmela, Venla (2019) Yhteisöllinen opiskeluhuolto koulukuraattoreiden näkökulmasta. Pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/119165/SalmelaVenla.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa. Vaasan yliopiston julkaisu.
- Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko (2004) Hirveesti tekijänsä näköistä. Tampere. Tammerpaino.
- Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko (2006) Ristiriitoja ja onnistumisia: koulukuraattorin työ Suomessa. Teoksessa Kurki, Leena; Nivala, Elina; Sipilä-Lähdekorpi-Pirkko (toim.) Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki. Hakapaino Oy. 11–37

Sosnet Sosiaalityön kansainvälisen määritelmän suomennos. Saatavilla:

<https://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Peruskoulutus/Sosiaalityon-maarittely/Kv-maaritelma> (viitattu: 21.3.2022).

Sosnetin sosiaalityön määritelmä. Saatavilla: <https://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Peruskoulutus/Sosiaalityon-maarittely/Sosnetin-maaritelma> (viitattu: 21.3.2022)

Talentia e-julkaisu (2017) Arki, arvot ja etiikka- Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/> (Viitattu: 18.5.2022)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) Opiskeluhoolto. Saatavilla:

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoolto> (Viitattu: 17.5.2022)

Tuomi, Jouni; Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Helsinki.

*Volanen, Mari (2017) Koulukuraattori kouluhyvinvoinnin edistäjänä yksilökohtaisessa oppialashuollossa. Pro gradu tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.

<https://erepo.uef.fi/handle/123456789/17532>

Wallin, Aila (2011) Sosiaalityö koulussa. Helsinki: Tietosanoma Oy.